بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سُورة الكَهف ގެ މާނަ

سُورة الكَهف | އާޔަތުގެ އަދަދު (١١٠)

ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبۡدِهِ ٱلۡكِتَٰبَ وَلَمۡ يَجۡعَل لَّهُۥ عِوَجَاۜ ۝١ قَيِّمٗا لِّيُنذِرَ بَأۡسٗا شَدِيدٗا مِّن لَّدُنۡهُ وَيُبَشِّرَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمۡ أَجۡرًا حَسَنٗا ۝٢ مَّٰكِثِينَ فِيهِ أَبَدٗا ۝٣ وَيُنذِرَ ٱلَّذِينَ قَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدٗا ۝٤ مَّا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٖ وَلَا لِأٓبَآئِهِمۡۚ كَبُرَتۡ كَلِمَةٗ تَخۡرُجُ مِنۡ أَفۡوَٰهِهِمۡۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبٗا ۝٥ فَلَعَلَّكَ بَٰخِعٞ نَّفۡسَكَ عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمۡ إِن لَّمۡ يُؤۡمِنُواْ بِهَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ أَسَفًا ۝٦ إِنَّا جَعَلۡنَا مَا عَلَى ٱلۡأَرۡضِ زِينَةٗ لَّهَا لِنَبۡلُوَهُمۡ أَيُّهُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗا ۝٧

ލުޣަތު

ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء އެއް خاصّ ވެގެންވަނީ الله އަށެވެ.۞ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبۡدِهِ = އެކަލާނގެއި އެކަލާނގެއަގާ (محمّد صلّى الله عليه وسلّم) ގެ މައްޗަށް ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ٱلۡكِتَٰبَ = ފޮތް – އެބަހީ: ކީރިތި قرآن – ۞ وَلَمۡ يَجۡعَل لَّهُۥ = އަދި އެކަލާނގެ އެފޮތުގައި ނުލައްވައެވެ. ۞ عِوَجَاۜ ۝١ = އެއްވެސް ގުދުރަކެއް. باطل ކަމެއް.۞ قَيِّمٗا = (އެއީ) ސީދާ عدل ވެރި ފޮތެކެވެ. لِّيُنذِرَ بَأۡسٗا شَدِيدٗا = ގަދަފަދަގޮތުގާ (ހަރުކަށި) عذاب އަކަށް އެކަލާނގެ ބިރުވެރިކަން ދެއްވުމަށްޓަކައެވެ.۞ مِّن لَّدُنۡهُ = އެކަލާނގެ حضرة ންމާ. ۞ وَيُبَشِّرَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ = އަދި مؤمن ބޭކަލުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށްޓަކައި. ۞ ٱلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ = އެމީހުން صالح عمل ކުރެއެވެ. أَنَّ لَهُمۡ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ހުރިކަމަށް. ۞ أَجۡرًا حَسَنٗا ۝٢ = ރަނގަޅު ދަރުމައެއް. ۞ مَّٰكِثِينَ فِيهِ = އެމީހުން އެދަރުމައެއްގައި ދެމިހުރޭ. ۞ أَبَدٗا ۝٣ = އަބަދު – ދާއިމީ ގޮތުގައި.۞ وَيُنذِرَ = އަދި އެކަލާނގެ ބިރުވެރިކުރުއްވުމަށްޓަކައި.۞ ٱلَّذِينَ قَالُواْ = އެބުނިމީހުން.۞ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدٗا ۝٤ = الله ދަރިކަލަކު ހިއްޕެވީ إختيار ކުރައްވައިފިއޭ ۞ مَّا لَهُم بِهِۦ = އެމީހުންނަކަށް އެކަމުގައި ނުވެއެވެ. (އެގޮތް ބުނުމުގައި ނުވެއެވެ.) ۞ مِنۡ عِلۡمٖ = އެއްވެސް އެނގުމެއް.۞ وَلَا لِأٓبَآئِهِمۡۚ = އަދި އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނަކަށްވެސް ނުވެއެވެ. (އެއްވެސް އެނގުމެއް) ۞ كَبُرَتۡ كَلِمَةٗ = އެމީހުން އެބުނި كلمة އަކީ ބޮޑުވެގެންވި كلمة އެކެވެ.۞ تَخۡرُجُ مِنۡ أَفۡوَٰهِهِمۡۚ = އެމީހުންގެ އަނގަތަކުން ނިކުންނަ. ۞ إِن يَقُولُونَ = އެމީހުން ނުބުނެއެވެ. (އެމީހުން ބުނާކަމުގައި ނުވެއެވެ.)۞ إِلَّا كَذِبٗا ۝٥ = ދޮގެއްމެނުވީ. ۞ فَلَعَلَّكَ بَٰخِعٞ نَّفۡسَكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ نفس ދުވު ހަލާކު ކުރައްވާކަހަލައެވެ. ۞

عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِمْ = އެމީހުންގެ އަސަރުތަކުގެމަގުމަތީ. (އެމީހުން قبول ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން) ۞ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا۟ = އެމީހުން އީމާންނުވުމުން. ۞ بِهَـٰذَا ٱلْحَدِيثِ = މިވާހަކައަށް. (މި ޙަދީޘް قرآن އަށް) ۞ أَسَفًا ﴿٦﴾ = ހިތާމައިން. ۞ إِنَّا جَعَلْنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ.۞ مَا عَلَى ٱلْأَرْضِ = ބިންމަތީގައިވާ ތަކެތި.۞ زِينَةً لَّهَا = އެބިމަށް ޒީނަތެއްކަމުގައި. ۞ لِنَبْلُوَهُمْ = އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން إمتحان ކުރެއްވުމަށެވެ.۞ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ = އެމީހުންކުރެ عمل ކުރުމުގެގޮތުން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވަނީ ކާކުކަން(ދެއްކެވުމަށް) ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(١) އެންމެހައި حمد އާއި ثناء އާއި تعريف އެއް حقّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ އަޅާގެމައްޗަށް (محمّد صلّى الله عليه وسلّم ގެމައްޗަށް) ފޮތް يعني: ޙަދީޘް قرآن ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އެފޮތުގައި އެކަލާނގެ އެއްވެސް ގޮތަކުގައި ކަޅިކަމެއް ނުލައްވައެވެ.

(٢) އެއީ ސީދާވެގެންވާ عدل ވެރި ފޮތެއްގެގޮތުގައެވެ. މުޝްރިކުންނަށް الله ގެ حضرة ން އަރުވާފައިވާ ގަދަފަދަވެގެންވާ އަދަބު عذاب އަކާ ގުޅޭ އެކަލާނގެފުޅު މުޝްރިކުންނަށް إنذار ކުރެއްވުމަށެވެ. ބުޝާރަތްދިނުމަށެވެ. އަދި صالح عمل ކުރާ مؤمن ންނަށް (قيامة ދުވަހުން) ރަނގަޅުވެގެންވާ ދާއިމީ ދަރުމަތައް ހުރިކަމުގެ އުފާވެރި خبر އެމީހުންނަށް ދެއްވުމަށެވެ. އެއީ ފޮތް ބާވައިލެއްވުމުގެ އެއް مقصد އެވެ.

(٣) އެމީހުން އެދަރުމަތުގައި (އެބަހީ ޖަންނަތުގައި) އަބަދާއަބަދު ދެމިތިބޭނެ ހުއްޓެވެ. ސުވަރުގޭގައެވެ.

(٤) (އަދި އެކަލާނގެ ފޮތް ބާވައިލެއްވީ) الله ދަރިކަލަކު ހިޔާރު إختيار ކުރައްވައިފިއޭ ބުނާ މީހުންނަށްވެސް އެކަލާނގެ إنذار ކުރައްވައި ބިރުދެއްވުމަށެވެ.

(٥) އެކަލާނގެއާ ގުޅޭ ނުވަތަ އެމީހުން ބުނާ ބުހުތާނާ ގުޅޭ އެމީހުންނަށްވެސް އެއްވެސް އިލްމެއް ނެތެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް އެއްވެސް އިލްމެއް - علم އެއް ނެތެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި އެމީހުންގެ އަނގައިން ނުކުންނަ ބޮޑުވެގެންވާ كلمة އެއްކަމުގައި ވާނެ ނުވެއެވެ. އެމީހުން ބުނަނީ ހަމަ ސީދާދޮގުކަމުގައި ވާނެ ނުވެއެވެ.

(٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) އެމީހުން يعني: ކާފިރުންގެ قوم ގެމީހުން މި ޙަދީޘް قرآن އަށް إيمان ނުވެ / ދެކޮޅުހެދުމުގެ ސަބަބުން އެކަމާ ހިތާމަކުރުމުން ކާފިރުންނަށް ކާފިރުންގެ نفس ތުރެ ހަލާކުކުރައްވާލައްވާށެވެ. އެކަމާ ހިތާމަ ތުރެ ނުކުރައްވާށެވެ.

(٧) ހަމަކަށަވަރުން ބިންމަތީގައިވާ ތަކެތި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިމަށް ޒީނަތެއްކަމުގައި ލެއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން – يعني: ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުން ކުރެ عمل ކުރުމުގެގޮތުން އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވަނީ ކާކުކަން ބެއްލެވުމަށް إمتحان ކުރެއްވުމަށެވެ. އެކަން تحقيق އަށް ގެންނެވުމަށެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ތަކަށާއި نهي ތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ކާކުކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަން އެނގެވުމަށެވެ.

وَإِنَّا لَجَـٰعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَـٰبَ ٱلْكَهْفِ وَٱلرَّقِيمِ كَانُوا۟ مِنْ ءَايَـٰتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذْ أَوَى ٱلْفِتْيَةُ إِلَى ٱلْكَهْفِ فَقَالُوا۟ رَبَّنَآ ءَاتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَىٰٓ ءَاذَانِهِمْ فِى ٱلْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَـٰهُمْ لِنَعْلَمَ أَىُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓا۟ أَمَدًا ﴿١٢﴾ نَّحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا۟ بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَـٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا۟ فَقَالُوا۟ رَبُّنَا رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَن نَّدْعُوَا۟ مِن دُونِهِۦٓ إِلَـٰهًا ۖ لَّقَدْ قُلْنَآ إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

ލަފްޒީމާނަ

وَإِنَّا لَجَـٰعِلُونَ مَا عَلَيْهَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބިންމަތީގައިވާހާއެއްޗެއް މިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވާހުށީމެވެ. ۞
صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ = އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވާ ހުސް ހަމަހަމަބިމަކަށް. (އެބަހީ: ބިންމަތީގައިވާހާއެއްޗެއް
ހަލާކުކޮށްލުމަށްފަހު ބިން ހުސް ހަމަހަމަ ބިމަކަށް ހައްދަވާލައްވާހުށީމެވެ.) ۞ أَمْ حَسِبْتَ = (އޭ رسول الله އެވެ!)
ކަލޭގެފާނު ހިތުނުކުރައްވާނީތޯއެވެ؟ ۞ أَنَّ أَصْحَـٰبَ ٱلْكَهْفِ = ހަމަކަށަވަރުން ހޮހޮރުގެ އެކުވެރިން (كَهْفُ
ބޮޑުހިލަގަލުން) ۞ وَٱلرَّقِيمِ = އަދި އެއާ ލިޔުއްވައިގެން ލިޔުމާއި. ۞ كَانُوا۟ = އެކަލުންކަލުންވީކަމުގައި. ۞ مِنْ
ءَايَـٰتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ = މިމަންރަސްކަލާނގެ (قدرة ދައްކުވައިދޭ އެންމެހައިކަންތަކުގެ) دليل ތަކާއި حجّة ތަކުގެތެރެއިން
عجائب ކަމަކަށް އެކަލުންވީކަމުގައި. ۞ إِذْ أَوَى ٱلْفِتْيَةُ = ޒުވާނުން ވަނުވެރިވިދުވަހު. ۞ إِلَى ٱلْكَهْفِ = ހޮހޮރަށް(އެތަނުގެ
ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމަށްޓަކައި) ۞ فَقَالُوا۟ = ފަހެއެކުދިން ދެންނެވިއެވެ. ۞ رَبَّنَآ ءَاتِنَا = އޭ އަޅަމެންގެ ربّ
އެވެ! އަޅަމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ! ۞ مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً = ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން رحمة އެއް. ۞ وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ
أَمْرِنَا = އަދި އަޅަމެންގެ ކަންތައްތަކުގައި އަޅަމެންނަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނދޭވެ! ۞ رَشَدًا ﴿١٠﴾ = ކަލޭގެފާނުގެ
ރުއްސެވުމާ މަގުގައި عمل ކުރުމުގެ ސަލާމަތް. ۞ فَضَرَبْنَا عَلَىٰٓ ءَاذَانِهِمْ = އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އެކުދިންގެ
ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި (ނިދި) ފަރުވާ ޖެހެވުނީމެވެ. ۞ فِى ٱلْكَهْفِ = ހޮހޮރުގައި. ۞ سِنِينَ عَدَدًا
﴿١١﴾ = ގިނަ އަހަރުތަކެއް. (عدد ކުރެވިދާނެ ގިނަ އަހަރުތަކެއް) ۞ ثُمَّ بَعَثْنَـٰهُمْ = ދެން މިމަންރަސްކަލާނގެ ހޭލެއްވީމެވެ
އެކުދިން ނިދިން ހޭލައްވައި ތެދުކޮށްލެއްވީމެވެ. ۞ لِنَعْلَمَ = މިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގަތުމަށް (تحقيق ކުރެއްވުމަށް
ދެއްކެވުމަށް) ۞ أَىُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ = ދެ جماعة ންކުރެ ކޮން ބައެއްކަން ހިސާބުކުރުމުގައި ދަންނަނީ. ۞ لِمَا لَبِثُوٓا۟
أَمَدًا ﴿١٢﴾ = އެކުދިން ހޮހޮރުގައި ތިބިމުއްދަތު. ۞ نَّحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ = މިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް
ވާހަކަ ކިޔައިދެއްވަމެވެ. ۞ نَبَأَهُم بِٱلْحَقِّ = حقّ ގޮތުގައި އެކުދިންގެ خبر ތައް. ۞ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ =
ހަމަކަށަވަރުން އެކުދިންނަކީ ޒުވާނުންތަކެކެވެ. ۞ ءَامَنُوا۟ بِرَبِّهِمْ = އެކުދިން އެކުދިންގެ ربّ އަށް އީމާންވި. ۞
وَزِدْنَـٰهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ = އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އެކުދިންނަށް ތެދުމަގު އިތުރުކުރައްވައިދެއްވީމެވެ. ۞ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ
قُلُوبِهِمْ = އަދި މިމަންރަސްކަލާނގެ އެކުދިންގެ ހިތްތައް (އީމާންކަމުގެ نُوْرُ ން) ބަންނަވައި ގަދަކުރައްވައިދެއްވީމެވެ. ۞
إِذْ قَامُوا۟ = އެކުދިން (ކާފިރު ރަސްގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި) ތެދުވެތިބިދުވަހު. ۞ فَقَالُوا۟ = އެކުދިން (އެ ރަސްގެފާނަށް)
ބުނެފިއެވެ. ۞ رَبُّنَا = އަޅުގަނޑުމެންގެ ربّ އަކީ ۞ رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ربّ އެވެ. ۞

لَن نَّدْعُوَاْ مِن دُونِهِۦٓ إِلَٰهًاۖ = އަޅުގަނޑުމެން އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް إله އަކަށް ގޮވާ دعاء ކޮށް ނުކުރާނަމެވެ. ۞ لَّقَدْ قُلْنَآ إِذًا = އެހެން އަޅުގަނޑުމެން ހަދައިފިއްޔާ (އެބަހީ: އެހެން إله އަކަށް ގޮވައިފިއްޔާ) ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ބުނިއެވެ. ۞ شَطَطًا ﴿١٤﴾ = ދުރު އަދި باطل ކަމެއް ހައްދު ފަހަނައަޅައިގެންވާ ވާހަކައެއް. ބަހެއް ۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٨) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބިންމަތީގައިވާއެއްޗެހި ހަލާކުކުރައްވާ އެބިން އެއްވެސްއެއްޗެއް ނުވާ ޖަރާން ހުސްބިމަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހައްދަވާލައްވާނަމެވެ. އެއީ قيامة ދުވަހުންނެވެ.

(٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން كَهْفُ ވާލައިގެ މީހުންނާއި އަދި އެތާނގައި ލިޔުވިފައިވާ ލިޔުމާއި މިކަންކަމީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ (قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކަލާނގެކަމުގެ) دليل ތަކާއި علامة ތަކުގެތެރެއިން ބޮޑު عجائب ކަމެއްކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހީފުޅުކުރައްވައިފިތޯއެވެ؟

(١٠) އެޒުވާނުން އެހޮހަޅަށްގޮސް އެއާ منزل ކުރިހިނދުން އެމީހުން (الله އަށް) ދެންނެވިއެވެ. "އޭ އަޅަމެންގެ ربّ އެވެ! ތިޔަރަސްކަލާނގެ حضرة ން އަޅަމެންނަށް رحمة އެއް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އަޅަމެންގެ ކަންތައްތަކުގައި (ތިޔަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބިގަތުމަށްޓަކައި ކާފިރު قوم ގެ ދުރަށް ފިލައިގެން މިއައި ކަންތައްތަކުގައި) ތިޔަރަސްކަލާނގެ ރުހުމަށްވާގޮތަށް عمل ކުރުމުގައި އަޅަމެންނަށް ފަސޭހަކަމާއި ސަލާމަތުގެ މަގު ތައްޔާރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ!"

(١١) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެމަތީގައި (ބޮޑުގަދަ ނިދި) ޖަހައިލެއްވީމެވެ. ގިނަ ނިދިފައްލަވައި عدد ކުރެވޭއަހަރުތަކެއް ހަރުދަނާކަމާއި އެހެރަތުގައި އެމީހުން ނިދިފައި ބައިތިއްބެވީމެވެ.

(١٢) ދެން އަލުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހޭއަރުއްވައި (ދިރުން އަލުން ހިއްސުކޮށް) ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން އޮހަޅުގައި ނިދިފައި ހުރީކިހާ މުއްދަތަކަށްކަމެއް ބުނުމުގައި ހިތިލާފުވީ ދެ جماعة ންކުރެ ކޮންބައެއްތޯ ދަންނަވާނެކަން އެކަށް تحقيق ކޮށް ދެނެވޮޑިގަތުމަށެވެ.

- އެދެ جماعة އެއްކަމުގައި ބެލޭނީ مؤمن ންނާއި كافر ންނެވެ. ދެބައެކެވެ. والله أعلم

(١٣) (އޭ رسول الله އެވެ!) ތިމަންރަސްކަލާނގެ حقّ ގޮތުގައި ހަމަސީދާ ގޮތަށް އެމީހުންގެ خبر ތަކެއް ކަލޭގެފާނަށް މިއަންގަވައިދެއްވަނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ އަށް إيمان ވި ޒުވާނުން ބައެކެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ އިމާންކަމުގެ މައްޗަށް إيمان ކަމާއި ތެދުމަގު އިތުރުކޮށްދެއްވީމެވެ.

(١٤) އަދި އެމީހުން (އެކާފިރު ރަސްގެ ކުރިމަތީގައި ތެދުވިހިނދު) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހިތްތައް (إيمان ކަމުގެ نور ން) ބަންދަކުރައްވައި ހިފެހެއްޓެވީމެވެ. (އެމީހުންނަށް ސާބިތުކަން ދެއްވީމެވެ.) ފަހެ އެމީހުން (އެރަސްއަށް) ބުނީއެވެ. އަޅަމެންގެ ربّ އަކީ އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ވެރި ربّ އެވެ. އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް إله އަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ގޮވާ دعاء ކޮށް އަޅުގަނޑުމެންނެއް ނުކުރާނަމެވެ. އަދި އެހެން ފަރާތަކަށް ގޮވާ دعاء ކޮށް ހަދައިފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ދުރު އަދި باطل ކަމެއް ހައްދުފަހަނައަޅައިގެންވާ ވާހަކައެއް އަޅުގަނޑުމެން ބުނިކަމުގައިވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.

- ދަންނައެވެ! އިސްވެދިޔަ އާޔަތްތަކާއި އަދި ފަހުން މިއަންނަ ބައެއް އާޔަތުން ވެ بيان ކުރައްވާ مشهور كَهْفُ ވާލައިގެ މީހުންގެ ވާހަކައިގެ خلاصة އެވެ. އެމީހުންނާމެދު تفسير طبرى ގައި بيان ވެގެންވާ އެމީހުންނަކީ عيسى عليه السّلام ގެ دين މަތީގައި އުޅުނު مؤمن ނަކަތުގައެވެ. އެއީ إسلام دين އައުމުގެ ކުރީގައެވެ. އެމީހުންގެ ރަށުއެއްކަމުގައި

بيان ކުރައްވާފައިވަނީ أَفْسُوس ކިޔާ ރަށުގެ ރަސްކަލަކަށެވެ. އެއީ މިހާރު طَرْسُوْس އެވެ. އެރަށުގެ ރަސްގެފާނަކީ ބުދަށް އަޅުކަންކުރާ ރާޖާއެކެވެ. އެއީ دِقْيَفُوس ކިޔާ މީހެކެވެ. އެ ރާޖާ އެރަށުގެ އަސްލުން ބުދަށް އަޅުކަންކުރުން މަޖުބޫރުކުރިހިނދުން މިދަންނަވި ޒުވާނުން އެކަން ބޭނުނުވެގެން الله ބާވައިލެއްވި دين ދޫނުކުރާތީ الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި އެރާޖާއާ ފިލަންގޮސް އެމީހުންވަނީ އެތާ ފަރުބަދައެއްގެ ހޮހަޅަގައެވެ. އެފަރުބަދައަށް ކިޔަނީ بنجلوس އެވެ. އެ ހޮހަޅަށް އެމީހުންވަދެ ހަމަޖެހުމުން الله تعالى ގަދަ ނިންޖެއް އެމީހުން ނިންދަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން އެމީހުން ގާތްއުރެއް މިންސަހަވާ އެތައްއަހަރަކަށް ފޮނުވުނެވެ. كَهْفُ ސޫރަތުގެ ނަންވެސް މިވަނީ އެމީހުން ހަނދާނުގައި ތިބުމުން އެނގުނުނެވެ. كَهْفُ އެއީ ހޮހަޅެވެ. ދެން މިއަދުން ޤާއިމުވާކަމަށް އެވަނީ އެމީހުންގެ ވާހަކައެވެ.

هَـٰٓؤُلَآءِ قَوۡمُنَا ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗۖ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم بِسُلۡطَٰنِۭ بَيِّنٖۖ فَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿١٥﴾ وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾ ۞ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت تَّقۡرِضُهُمۡ ذَاتَ ٱلشِّمَالِ وَهُمۡ فِي فَجۡوَةٖ مِّنۡهُۚ ذَٰلِكَ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِۗ مَن يَهۡدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلۡمُهۡتَدِۖ وَمَن يُضۡلِلۡ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ وَلِيّٗا مُّرۡشِدٗا ﴿١٧﴾

ތަރުޖަމާ

هَـٰٓؤُلَآءِ قَوۡمُنَا = (އެމީހުން އެމީހުންނާބެހޭބައެވެ.) އަހުރެމެންގެ قوم ގެ މީހުން. ❁ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗ = އެމީހުން އަޅުކަމުގެ ހިފަހައި إله ނަމަކަށް إختيار ކޮށްފިއެވެ. ❁ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم = އެމީހުން (އެ إله ނަމަކަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ މައްޗަށް) ނުގެނައީ ހެއްކެއް ގެނެސްނުދެއްތޯއެވެ؟ / ނުވަތަ ގެނެސްނުދޭނަމަވެއެވެ. ❁ بِسُلۡطَٰنِۭ بَيِّنٖ = ބަޔާންވެގެންވާ دليل އެއް / ނުވަތަ حجّة އެއް. ❁ فَمَنۡ أَظۡلَمُ = އަނިޔާވެރިކަން ބޮޑު ފަރާ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ❁ مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ = އުފައްދައިގަތް މީހަކަށްވުރެ. عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿١٥﴾ = الله تعالى ގެ حضرة އަށް ދޮގެއް. ❁ وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ = (އެ ޒުވާނުން އެއްބަހަކަށް އަނބުރާބަލަކަށް ބުނެފެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާއި (އެބަހީ: قوم ގެ މީހުންނާއި) ވަކިވިހިނދުން. ❁ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ = އަދި الله ފިޔަވައި އެމީހުން އަޅުކަންކުރާ ތަކެތިއާއި. ❁ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ = ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ހޮހަޅަށް ދަތުރުކުރާށެވެ. ❁ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم = ތިޔަބައިމީހުންގެ ربّ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަޅުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. ❁ مِّن رَّحۡمَتِهِۦ = އެކަލާނގެ رحمة ގެތެރެއިން. ❁ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم = އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގައި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ފަހިކޮށްދެއްވާ ފަސޭހަކަންދެއްވާނެއެވެ. ❁ مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾ = އެހީތެރި منفع ކުރަނިވި ބަރަކާތެއް. ❁ ❁ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ = އަދި ތިޔަދެކޭނެ އިރު ދުވާލުގެ އިރުގެންނަގާފައެވެ. ❁ إِذَا طَلَعَت = އެ އިރު އަރައިފިއްޔާ. ❁ تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ = އެމީހުންގެ ހޮހަޅާ ދުރަށް ލަހިކޮށްދީ / ކަނާތްފަރާތުގައި. ❁ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ = ކަނާތްފަރާތަށް. ❁ وَإِذَا غَرَبَت =

އަދި އެ އިރު އޮއްސެވިއްޔާ. ❁ تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ ٱلشِّمَالِ = އެބުރެން ވާތްފަރާތަށް ދުރުކުރެއެވެ. ❁ وَهُمْ = އަދި އެބުރެންވާ حال . ❁ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ = އެ ހޮހަޅުގެ ތަނަވަސް ހުސްތަނެއްގައި. ❁ ذَٰلِكَ مِنْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ = އެއީ ﷲ ގެ (قدرة ބާރުގެ) دليل ތަކުގެތެރެއިންވާ ކަންތަކެވެ. ❁ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ = الله ތެދުމަގުގެ ދައްކަވައިފިއްޔާ. (ދަންނައެވެ.) ❁ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ = ފަހެ ތެދުމަގުގެ ތިބިގެންވާ މީހަކީ ހަމަ އެއީއެވެ. ❁ وَمَن يُضْلِلْ = އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރައްދަވައިފިއްޔާ. (ދަންނައެވެ.) ❁ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ = ފަހެ އެމީހަކަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. ❁ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ = އެހީތެރިން ސީދާމަގު ދައްކާނޭ ސަރަޙައްދުވެރިއަކު. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٥) (އެޒުވާނުން مؤمن ނުވާ އެމީހުންނަށް ބުނެލެއްވީ ﷲ އާ އަންގަވަސި) އަޅުގަނޑުމެންގެ قوم ގެ މީހުން ﷲ ފިޔަވައި އެހެން إله ންތަކެއް ހިފައި إختيار ކޮށްފިއެވެ. އެމީހުން އެ إله ންތަކަށް އަޅުކަންކުރުން صحّ ވާނެކަމަށް ބަޔާންވެގެންވާ ގަދަ ދަލީލެއް ގެނެސްދޭންވާނެއެވެ. دليل އެއް ނުގެނެސް ދޮގުހަދައިގެންނެވެ؟ ފަހެ ﷲ އާއިމެދު ދޮގު ހަދައި އުފައްދައިގެން ބުނާމީހަކަށްވުރެ އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްތޯ؟ (އެއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ނުވާނެއެވެ.)

(١٦) (އަދިވެސް އެމީހުން އެމީހުންނަށް ބުނެލިއެވެ.) އަދި ކަލޭމެން އެމީހުންނާއި - އެބަހީ: قوم ގެ މީހުންނާއި އަދި އެމީހުން ﷲ ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރާ ތަކެއްޗާ ވަކިވެހުރުން ދުން ހޮހަޅަށް ދަތުރުކުރާށެވެ! ކަލޭމެންގެ ربّ އެކަލާނގެ رحمة ކަލޭމެނަށް ތަނަވަސްކުރައްވައި އަދި ކަލޭމެންނަށް މިކަމު މިޒާޖުހެޔޮވާ ކަންތަކަށް އެކަލާނގެ ފަސޭހަކަންތައްތަކައި ލިބިގެންވާ منفع ލިބި ދަނޑިވަޅުތަކެއް އެކަލާނގެ ދެއްވާނޭކަމުގައެވެ. (ދެންފަހެ މިބައިމީހުން ހަފްތާތަކެއް ހޮހަޅުގައި އޮތްވިހިނދުން ގަދަ ނިދިން الله އެމީހުން ނިންދަވައިލީއެވެ. ދެން ބޮލިގެން މިއަންނަ އާޚިރަށް ހިފެހެއްޓީ އެމީހުން ނިދާފައިތިބިކަމު الله އެމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ كرامة އާއި هَيْبَة އާއި މާތްކަމުގެ ބައެއް خبر އެވެ. والله أعلم)

(١٧) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި އިރުއަރައިގެން އަންނައިރު އެމީހުންގެ ހޮހަޅު ފިޔަވައި ކަނާތްފަރާތަށް އިރު ފުރިބެގެންދާތީ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އިރުއޮއްސެންދާއިރަށް ވާތްފަރާތަށް ފުރިބެގެންދާތީ ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންވަނީ އޭގެތެރޭގެ ތަނަވަސް ހުސްތަނެއްގައެވެ. (މި މިކަންކަމަކީ الله ގެ قدرة ބާރުކަމާއި އެކަލާނގެ ވަންތަކަމުގެ) دليل ތަކާއި حجّة ތަކުގެތެރެއިންވާ ކަންކަމެވެ. الله ތެދުމަގު ދައްކަވައިފިއްޔާ ދަންނައެވެ! ތެދުމަގުގައި ތިބިގެންވާ އެމީހުނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަގުފުރައްދަވައިފިއްޔާ ދަންނައެވެ! އެމީހަކަށް ސީދާ ތެދުމަގު ދައްކައިދޭނޭ ސަރަޙައްދުވެރިއަކު ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ ۚ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۖ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ ۚ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ۖ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۚ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَن تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

މުފްރަދާތު

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا = އަދި އެމީހުން ހޭލާއިގެން ތިބިކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ހީކުރައްވާނެއެވެ. ۞ وَهُمْ رُقُودٌ = އެމީހުން އޮތީ ނިދާފައިވާ حال . وَنُقَلِّبُهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ފުރޮޅުއްވަމުއެވެ. ۞ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ = ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް. ۞ وَكَلْبُهُم = އަދި އެމީހުންގެ ކުއްތާ. ۞ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ = އޭގެ ދެއަތް ފަތުރައިގެންވެއެވެ. ۞ بِالْوَصِيدِ = (ގުހާގެ) ދޮރުމަތީގައި / ނުވަތަ ގޮތިތޮށިތެރޭގައި / ނުވަތަ ވެލިގަނޑުގައި. ۞ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ބައްލަވައިލެއްވިނަމަ. ۞ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا = ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ފުރަގަސްދެއްވައި ފިލައްވައިގަންނާނެއެވެ. ۞ وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ = އަދި އެމީހުންގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނު ބިރުވެރިވުން ފުރިއްޖެއިލާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ކިބައިގައިވާ ހައިބަތުގައި عزّة ތެރިކަމުންނެވެ. ۞ وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަމަމެފަދައިން (ހޭއަރުވައި އަވަށްފޯށި) ފުރިއްޖެއްވީމެވެ. ۞ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެ މެދުގައި އެމީހުން އެމީހުންނާ ސުވާލު ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ۞ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ = އެމީހުންގެތެރެއިން ބުނާމީހަކު ބުންޏެވެ. (އެއްސެވެ.) ۞ كَمْ لَبِثْتُمْ = ކަލޭމެން (ނިދިގައި) ހުސްވެތިބީ ކިހާއިރަކުދޯއެވެ؟ ۞ قَالُوا = (އެބަ އަނެއްބައިމީހުން) ބުންޏެވެ. ۞ لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ = އަހުރެމެން ހުސްވީ (ނިދިގައި) ދުވަހެއް. ނުވަތަ ދުވަހެއްގެ ބައެއްގައެވެ. ۞ قَالُوا = އެމީހުން ބުންޏެވެ. (އެބަ އެހެންބައެއް ބުންޏެވެ.) ۞ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ = ކަލޭމެން (ނިދިގައި) ހުސްވީމިންވަރު ކަލޭމެންގެ رب ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ فَابْعَثُوا أَحَدَكُم = ދެން ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ އެކަކު ފޮނުވާށެވެ! ۞ بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِ = (ރިހިސާ) ކާރިގެން ۞ إِلَى الْمَدِينَةِ = ރަށަށް. ۞ فَلْيَنظُرْ = ދެން އެމީހަކު ބަލައިލާހުށިކަމެވެ. ۞ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا = އެރަށުގެ (أهل ވެރިންގެ) ކާނާ އެންމެ حلال ވެގެންވާ طاهر ވެގެންވާ ކާނާއެވެ. ۞ فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ = ދެން އެމީހާ އޭގެން ރިޒުގެއްގެން (ކާނާއެއްގެން) ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އައިސްދޭހުށިކަމެވެ. ۞ وَلْيَتَلَطَّفْ = އަދި އެމީހާ މަޑުމައިތިރިވެ ބަލައިގަންނާނޭ ހުށިކަމެވެ. ۞ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ

أَحَدًا ﴿١٩﴾ = އަދި ހަމަ އެކަކަށްވެސް ކަލޭމެންގެ خبر ވިއްސާނުލާށެވެ! ❁ إِنَّهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ❁ إن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ = ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފާޅުވެއްޖެއްޔާ. ❁ يَرْجُمُوكُمْ = އެމީހުން ކަލޭމެން رَجَمْ ކުރާނެއެވެ. (ތަޅާމަރާނެއެވެ.) ❁ أَوْ يُعِيدُوكُمْ = ނުވަތަ އެމީހުން ކަލޭމެން އަނބުރާ ގެންދާނެއެވެ. ❁ فِي مِلَّتِهِمْ = އެމީހުންގެ دين އަށް (ޝިރުކަށް) ❁ وَلَن تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٢٠﴾ = އަދި އޭރުން ދުވަހަކުވެސް ކަލޭމެން ސަލާމަތްނުވާނެއެވެ.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(١٨) އަދި އެމީހުން އޮތީ ނިދާފައި ވީއިރުވެސް އެމީހުން ހޭލާއި ތިބިކަމުގައި ކަލޭގާފުޅު ހީފުޅުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ފުރޮޅުއްވަމެވެ. އެއީ އެއްގޮތަކަށް ތިބުމުން ގެއްލުމެއްވެދާނެތީއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކުއްތާ އެހާރުގެ ދޮރުމަތީ ވެލިގަނޑުމަތީ އޭގެ ދެއަތްފައި އަތުރާލައިގެން އޮތެވެ. އެމީހުން އެ حال ގައިވަނިކޮށް ކަލޭގާފުޅު ދެކެވަޑައިގެންފިނަމަ އެމީހުންނާއި ދުރަށް ކަލޭގާފުޅު ފިލައިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފަރާތުން ބިރުވެރިކަމާ كرامة އާއި هيبة ގެ ސަބަބުން ކަލޭގާފުޅު ހިތުން ބިރުން ފުރިއްޖައީއެވެ. (އެގޮތުގައި އެމީހުން ތިބީ ހިނގާބިނާވެފައި އަހަރުތަކެއްވަންދެން ތިބުމަކީވެސް އިތުރު الله ގެ قدرة ތެރިކަމަށް ބާރުއަޅާ ކަމެކެވެ.)

(١٩) އަދި ހަމަ އެފަދައިން (އެބަހީ: އެޖާގަހުން އެމީހުންގެ ނިންދަވާ ރައްކާތެރިކަމާއިއެކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަލަހައްޓަވައިދެއްވިފަދައިން) އެމީހުން ހޭއަޅުވައި ފޮނުއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުން އެމީހުންނާ ސުވާލުކޮށްގަތުމަށެވެ.

(ދެންފަހެ އެމީހުން ހޭލައިގެން) އޭގެތެރެއިން އެކަކު ބުންޏެވެ. "ކަލޭމެންނަށް ނިދިފައި މިހާރު ތިބެވުނީ ކިހާވަރަކުންތޯއެވެ؟". އެމީހުން ބުންޏެވެ. "އަހަރެމެން މިތިބީ އެއްދުވަހު ނުވަތަ ދުވަހުގެ ބައެއްދުވަހެވެ." އަދި އަނެއްމީހަކު ބުނެފިއެވެ. "ކަލޭމެން ތިބެވިފައިވާވަރު ކަލޭމެންގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އެގޮތުގައި އަހުރެމެންނަށް ނޭނގެއެވެ.)" ދެންފަހެ ކަލޭމެންކުރެ އެކަކު މި ރިހިފައިސާ ގެންގޮސް ބާޒާރަށް ފޮނުވާށެވެ! އަދި ބަލާ އޭގެ أهل ވެރިންކުރެ ކާކު އެންމެ حلال ވެގެން طاهر ވެގެންވާ ކާނާ ގެނެސްދޭށެވެ! އަދި އޭނާ ކޮންމެވެސް ކާބޯތަކެއްޗެއް ގެނެސްދޭށެވެ. އަދި އޭނާ މަޑުމައިތިރިކަމާއިއެކު ބުއްދިވެރިކަމާ ހިފާށެވެ! އަދި އެކަކަށްވެސް ކަލޭމެންގެ خبر އެއް އެނގި إحساس އެއްވިއްސާނުލާށެވެ!

(٢٠) "އެހެނީ، ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ފާޅުވެ ކަލޭމެންގެ خبر އެމީހުންނަށް އެނގިއްޖެއްޔާ ކަލޭމެން رجم ކުރާނެއެވެ. ތަޅާމަރާނެއެވެ. ނުވަތަ އަނބުރާ އެމީހުންގެ دين އަށް (ޝިރުކަށް) އެމީހުން ކަލޭމެން ގެންދާނެއެވެ. އަދި އެހެންވެއްޖެއްޔާ ދުވަހަކުވެސް ކަލޭމެން ކާމިޔާބުނުވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ސަލާމަތްނުވާނެއެވެ." (މީހުންނަށް މި ހިތި މީހުންނަށް ނިދުމަކީ عامّ ކޮށް މީހުން ނިދާވަރަކަށްވުރެ. الله ގެ ވަރަށް ބޮޑު معجزة އެއްކަމާ ކަމަކަށް ވުމަށް ޓަކައި ނިދުއްވީމެވެ. އެއީ އެއްގޮތަކަށެވެ.)

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَآ إِذْ يَتَنَٰزَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ ۖ فَقَالُوا۟ ٱبْنُوا۟ عَلَيْهِم بُنْيَٰنًا ۖ رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُوا۟ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِٱلْغَيْبِ ۖ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَٰهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

ލުޣަތު

وَكَذَٰلِكَ = އަދި އެފަދައިން. ❁ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް (އަންގައިދިނުން) ޗެހުނުކަރުވަތި ދެއްކެވި. ❁ لِيَعْلَمُوٓا۟ = އެމީހުން ދަންނަގޮތުގެމަތިންނެވެ. ❁ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ = ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ وعد ވުން އެއީ حقّ އެއްކަމެވެ. ❁ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަސް ❁ لَا رَيْبَ فِيهَآ = އޭގައި ޝައްކެއްނެތެވެ. (އަންނާނެކަމުގައި ޝައްކެއްނެތެވެ.) ❁ إِذْ يَتَنَٰزَعُونَ بَيْنَهُمْ = އެމީހުންގެދެމެދުގައި ދެބަސްވެ إختلاف ވެވިގެންދިޔަ. ❁ أَمْرَهُمْ = އެމީހުންގެ ކަންތައްތާ ގުޅޭގޮތުން. ❁ فَقَالُوا۟ = އަދި އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ ٱبْنُوا۟ عَلَيْهِم بُنْيَٰنًا = ކަލޭމެން އެމީހުންގެމައްޗަށް (އެމީހުންގެ ذِكْرَى ގައި) ކޮންމެވެސް ބިނާއެއް ހަދާށެވެ! ❁ رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ އެމީހުން ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُوا۟ = ކުރިހޯދި ގަދަވެގަތްމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ عَلَىٰٓ أَمْرِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަންތައްގައި. ❁ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑުމެން ހިފާހުށީ ❁ مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ = މިސްކިތެއްކަމުގައެވެ. ❁ سَيَقُولُونَ = ނިކަންނުރައްކާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ❁ ثَلَٰثَةٌ = ތިން މީހުން (މީހުންނެވެ.) ❁ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ = ހަތަރުވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ. ❁ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ = އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ފަސްމީހުންނެވެ. ❁ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ = އެމީހުންގެ ހަވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ. ❁ رَجْمًۢا بِٱلْغَيْبِ = غيب އަށް ހިލަގަނޑުއުކާލުމެން. (އެއީ ދަލީލެއް ނެތި ހިތާހުރި ބުނުމެކެވެ.) ❁ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ = އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ހަތްމީހުންނެވެ. ❁ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ އަށްވަނައީ ކުއްތާއެވެ. ❁ قُل = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ رَّبِّىٓ أَعْلَمُ = ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ بِعِدَّتِهِم = އެމީހުންގެ عدد އަދަދު. ❁ مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ = މަދުމީހުން މެނުވީ ނުދަނެއެވެ. ❁ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ މެދުގައި عدد އާއިގުޅޭގޮތުން ޖަދަލު ނުކުރައްވާށެވެ! ❁ إِلَّا مِرَآءً ظَٰهِرًا = ފާޅުގައިވާ جدل މެނުވީ. جدل ނުކުރައްވާށެވެ! (އެއީ قرآن ގައިވާ ވަރަކަށް.) ❁ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާމެދު (ފަތުވާއެއް ނުހޯދާށެވެ!) ❁ مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾ = އެމީހުންގެ ތެރެއިން. އެބަހީ: أهل كتاب ންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު.

إجْمَالِي މާނަ

(٢١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ (މިހާރުގެ އެކުވެރިން) އަސްޙާބުލްކަހުފުމީހުންގެމައްޗަށް ވާޤިފުކުރުއްވައި ދެއްކެވީ ހަމައެކަމަށްޓަކައެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ وعد ތެދު އެއް ހަމަ حقّ އެއްކަމުގައި އަދި ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހަކީ ޝައްކެއްނެތި އަންނާނޭ ދުވަހެއްކަން ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ގޮތުގައި محشر އަށް ފުރުއްދުވާގޮތުގައި ދެބަސްވެ إختلاف ވެރިވެވުނުވެ.

• ތަފްސީރުތަކުގައި 1 (މިހާރުގެ އެކުވެރިން އަހަރެމެންގެ ނިދިފައިވީ ދުވަސްވަރުގައި ބާރު އޮގާދަ ވެރިޔަކަށް ހުރި ބަދުނިޔާގެ ރަށްޓާ دِقْيَفُوس މަރުވެގެސް އަދުން އެހެން إسلام ރަސްކަލެއް (تيذوسيس) ރަސްކަމަށް އަރާ ވަގުތުގައިން މީސްތަކުން إسلام ވެ عيسى عليه السّلام ގެ دين ގައި އުޅެކަމުގައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ބައެއްފަރާތުގެ މީސްތަކުންގެ ފިކުރުގައި އަރުވާފައި ވަރުގަދަކަމެއްތަކާ ދިރިގެން قيامة އަށް ތެދުވުމާމެދު ދެބަސްވުން އުފެދި إختلاف ވެއް އުފެދިގެންވެ. އެކަމާ ރަސްގެފާނު ވަރަށް ކަންބޮޑުވެ ވަގުތުގައިން محشر އަށް މީސްތަކުން ތެދުވާނޫނަކުގެ دليل އަކަށް (އެބަހީ معجزة އަކަށް) الله ގެ حضرة ށް އެދިވަޑައިގެން دعاء ކުރެއްވާނެ ކަމުގައިވެއެވެ. އެދުވަސްވަރު މިހާރުގެ އެކުވެރިން ހޭލާވަޑައިގެން ކާއެއްޗެއް ގަތުމަށް އެމީހުން އެކަކު ރަށަށް އަރައިގެން އުޅެނިކޮށް އޭނާ ގެންގުޅުނު ފައިސާގެ ބާވަތް ދިރުވަހިހާމި އާރާރާ ބާޒާރުގެ މީހުން ސޫފާރިކަން ފެނިގެން ސޫރިގެން ރަސްގެފާނު އަރިހަށް ހާޒިރުކުރެވުނެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު ހާލުކުރެން خبر ވެސް ދެއްސެވި ވެގެންއުޅުނު އެހީތެރިންނާއެކު ހާލުގެނެވިން ގޮސް އެކުވެރިންގެ ކޮޓަރި ކައިރިއަށް ވަޑައިގަތެވެ. މިހާރުގައި މިޒަ ހާލުގެ އެހެން އެކުވެރިންނާއި ބައްދަލުވީ ވިދާޅުވެ ރަސްގެފާނަށް މައްސަލަ ރަސްމީކަން ސާބިތުވެ ގަޅިވަރަށް ސާރަކޮށް ބަޔާން ކުރަމުން އެއީ الله ގެ قدرة ތެރެގައި އޮތްކަމުގެ حجّة އެއްކަމާއި އަދި قيامة ވާނެކަމުގެ ދިރިހަމަ دليل އެއްކަން ރަސްގެފާނަށް އަދިގެ އިތުރު ރަސްގެފާނު އިނގިލިޖެހިއެވެ. އެހެން ނިސްބަތަކާ ޢަލާޤާތުކުރަމުން ބަޔާން ނިންމަވައި ބައިތަކެއް އެމީހުންގެ ނިޒާމާބައިތަކަށް އެރުވުމަށް ވިސްނާބަލައިފާ އިތުރުކަންތައް ބަޔާން ކުރަމުން ދެކޮޅު ޒާހިރުވި އެއްބަސް އެއްބާރުލުމާ ހަވާލުކުރެވުނު ސަރަޙައްދު ބޭނުންކުރާ ސާފުކޮށް ބެހެއްޓުމަށް އެހެނިހެން ކަންތައްތަކެވެ.

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ - މިއަށްވުރެ ކުރިން ބަޔާންވެދިޔަ ގޮތަށް މިހާރުގެ އެކުވެރިން އެނގޭގޮތަށް ހޭލުއްވަމުން ކޮއްމިއޮތް ހާލަތުގައި އެބަހުރި އަޅުގަނޑުމެން ބަޔާން ކުރާ ދިމާލެއްގައި ވާހަކައެވެ. އެ މިހާރުގެ އެކުވެރިން މިހިރީ މީހުންނަށް ދެއްކެވުމަށްޓަކައި الله تعالى ލެއްވިއެވެ. އެމީހުން ގަޔާ ނިދިން ނިންމަވައި އެމީހުންގެ މިހާރު ވިސްނަވައިގެ ޙަޤީޤަތް ނިދާ ބަޔާންކޮށްފިވެ. ވީމާ ވަރަށް ދިގުވާހަކައެވެ. تفصيل އާއިއެކު تفسير ފޮތްތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. އަދި ފުރަތަމަ މިއަޅަ آية ތަކުން ބައެއް تفصيل ބާއްވާލެވިފައިވެއެވެ. والله أعلم)

(الله تعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ.) އެމީހުން ބުނެއެވެ. އެބަހީ ރަސްގެ މީހުން ބުނެއެވެ. "އެމީހުންނަށް يعنى: މިހާރުގެ އެކުވެރިންނަށް ކަރުދާސް ބިނާއެއް ހަދާށެވެ! އެމީހުންގެ ربّ އެމީހުންގެ އެންމެ ހާލަތު ދަންނަވާ ބަޔާންކޮށްދެއްވާނެވެ." ދެން ފަހުން މިހާރުގެ އެކުވެރިންގެ ކަންތައްތަކުގައި އެންމެ ކުރިއަރާ ބަލާއިރުން. "އަހަރެމެން އެމީހުންނަށް ބިނާކުރާނީ މިސްކިތެކެވެ."

(٢٢) (އަދި މިހާރުގެ އެކުވެރިންގެ ކަންތައްތަކުގައި ވާހަކަދައްކާމީހުން) އެމީހުން ނިކަން ބުނާނެއެވެ. "މިއީ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޒަމާނުގައި އެމީހުންގެ عدد ބާރެއްގައި ވާހަކައިކާ މީހުންގެވާހަކައެވެ." އެމީހުން ބުނެއެވެ. "އެއީ ތިންމީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ހަތަރުވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ." އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. "އެއީ ފަސްމީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ހަވަނައީ އެމީހުންގެ ކުއްތާއެވެ. އެއީ غيب އަށް ހިލަމުންނެވެ. (އެބަހީ: ނޭނގި

ހިލާފަށް ބުނާބުނުމެކެވެ.)" އަދި އުޅުނުން ބުނެއެވެ. "އެއީ ހަތްމީހުނެވެ. އަދި އުޅުނުންގެ އަށްވަނައަކީ އުޅުނުންގެ ކުއްތާއެވެ." (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ. "އުޅުނުންގެ عدد އެއް ރިވަސްކަލޭގޮތުންގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. މަދުމީހަކަށްމެނުވީ އުޅުނުންގެ عدد ނޭނގެއެވެ. އަދި ޖަދުލުވުމަކާނުލާ حجّة އާއި بيان އަކަށްވުރެގައި ފުނުވި އުޅުނުންނާމެދު (أهل كتاب ނަސާރާއި) جدل ނުކުރާށެވެ! އަދި ކޮޔޮގެ އުޅުއިރުނުގާއިމުދު އުޅުނުންކުރު އެބައި: (أهل كتاب ނަސާރާ) އުޅުނުގެ ބިޔައިންގެ فتوى ނާއްސަވާށެވެ!"

ꕥꕥꕥ

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّى فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّى لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا۟ فِى كَهْفِهِمْ ثَلَٰثَ مِاْئَةٍ سِنِينَ وَٱزْدَادُوا۟ تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا۟ ۖ لَهُۥ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ أَبْصِرْ بِهِۦ وَأَسْمِعْ ۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِىٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِى حُكْمِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ ۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

މުފްރަދާތު

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ = އަދި އެއްވެސްކަމަކާއިމެދު ކަލޭގޮތް ވިދާޅުނުވާ ހުރިކަމެވެ! ❁ إِنِّى فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ = ހަމަކަށަވަރުން މިކަންކަލޭގޮތް މާދަމާ އަދާކުރައްވާނަމެވެ. ❁ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާއޭ (މިހެން ވިދާޅުވުމަށްފަހުގައި) ❁ وَٱذْكُر رَّبَّكَ = އަދި ކަލޭގޮތް ކަލޭގޮތުންގެ ربّ ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ! ❁ إِذَا نَسِيتَ = ކަލޭގޮތް ހަނދުމަފުރެއްސެވިއްޖެއްޔާ. وَقُلْ = އަދި ވިދާޅުވާށެވެ ❁1 عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّى = އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް ތެދުމަގުދައްކަވައިދެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ❁ لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ = ތެދުމަގުގެގޮތުން މިއަށްވުރެ ގާތްގޮތަކަށް. ❁ وَلَبِثُوٓا۟ فِى كَهْفِهِمْ = އަދި އުޅުނުން އުޅުނުންގެ ހޮހޮޅުގައި ޖަސްވެލިއްބެވެ. ثَلَٰثَ مِاْئَةٍ سِنِينَ = ތިންސަތޭކަ އަހަރު. ❁ وَٱزْدَادُوا۟ تِسْعًا ﴿٢٥﴾ = އަދި އުޅުނުން ނުވައަހަރު އިތުރުކުރިއެވެ. (ނުވައަހަރު އިތުރުކުރިއެވެ.) ❁ قُلِ = ކަލޭގޮތް ވިދާޅުވާށެވެ! ❁ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا۟ = އުޅުނުން (އެހޮހޮޅުގައި) ޖަސްވެލިއިބިވަރު الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ لَهُۥ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غيب (ނޭނގޭކަންތައްތަކާއި ސިއްރުތައް ދެނެވޮޑިގެންވުން) އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. ❁ أَبْصِرْ بِهِۦ وَأَسْمِعْ = އެކަލާނގެ ދެކެވޮޑިގެންވުމުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! އަދި އެކަލާނގެ އަޑުއަހައްވާވޮޑިގެންވުމުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! ❁ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އުޅުނުންނަކަށް ނުވެއެވެ. ❁ مِن وَلِىٍّ = އެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކު ❁ وَلَا يُشْرِكُ فِى حُكْمِهِۦٓ = އަދި އެކަލާނގެ حكم ގައި ކަލޭގޮތް ބައިވެރިނުކުރައްވާށެވެ.

❁ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ = ހަމައެކަކުވެސް.❁ وَٱتْلُ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާވިދާޅުވާށެވެ! ނުވަތަ تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ!❁ مَآ أُوحِيَ إِلَيْكَ = ކަލޭގެފާނަށް وحى އިއްވެވުނުތަކެތި. ❁ مِن كِتَابِ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ފޮތުން. ❁ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ = އެކަލާނގެ كلمة ފުޅުތަކަށް ބަދަލުގެނައުމެއްނުވެއެވެ. (ބަދަލުކުރުންތެރިޔަކު ނުވެއެވެ.) ❁ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.❁ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ = ގޮސްހިޔާވަހިކަމެއް / ސަލާމަތްވާންދާނެތަނެއް. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٣) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާއޭ (މިހެން ވިދާޅުވެވަޑައިގެންނެވި) ހަމަކަށަވަރުން.

(٢٤) މާދަމާ އަހުރެންކުރާނަމޭ އެއްވެސްކަމަކާއިމެދު ވިދާޅުނުވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ މަތިން ހަނދުމަފުޅުނެތިވެއްޖެއްޔާ ކަލޭގެފާނު އެކަލާނގެ ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. އަހުރެންގެ ربّ އަދި މިއަށްވުރެވެސް ތެދުމަގާއި ގާތްގޮތަކަށް އަހުރެންނަށް މަގުދައްކަވާނެކަމުގެ أمّيد ކުރަމެވެ.

(٢٥) އެމީހުން އެބަހީ: ހޮހޮޅުގެ އެކުވެރިން (އެހެންމީހުންނަށް އެމީހުން ފައުޅުވުމުގެކުރިން) އެމީހުންގެ ހޮހޮޅުގައި ތިންސަތޭކައަހަރު (ނިދިފައި) ތިއްބެވެ. އަދި އިތުރަށް ނުވައަހަރު އެމީހުން އިތުރުކުރިއެވެ. އެހެންވީމާ މުޅިއެކު ތިންސަތޭކަ ނުވައަހަރު ހޮހޮޅުގައި ނިދިފައި ތިއްބެވެ. އެއީ މީލާދީ އަހަރާއި ހިޖުރީއަހަރާ ދެމެދުގެ ތަފާތުކަމުގައި ވެގެންނެވެ.

(٢٦) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ1 "އެމީހުން ހޮހޮޅުގައި ހުރިމުއްދަތު الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގެ غيب އެކަލާނގެއަށް خاصّ ވެގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާގޮތުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! އަދި އެކަލާނގެ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވާގޮތުގެ ބޮޑުކަމާއެވެ!" އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުންނަށް އެހެންއެއްވެސް ސަހަރޯވެރިއަކުނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حكم ގައި ހަމައެކަކުވެސް ކަލޭގެފާނު ބައިވެރިނުކުރައްވާށެވެ! (الله ބާވައިލެއްވި حكم އާއި خلاف ވާން އެހެންމީހުންގެ ބުނާބަސްތަކަށް އަދި قانون އަކަށް އަދި قواعد އަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ އެކަލާނގެ حكم ގައި އެހެންމީހުން ބައިވެރިކުރުމެވެ. އެއީ އެކަލާނގެއާ شريك ކުރުމުގެ މަތީވަނައެކެވެ. އެއީ إلهيّة ގައި شريك ކުރުމެވެ. އަދި މިހިސާބުން كَهْفُ ބަޔަކުގެމީހުންގެ ވާހަކަ ނިމުނީއެވެ. والله أعلم)

(٢٧) އަދި (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ފޮތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި وحى ކިޔަވާ ވިދާޅުވާށެވެ! ނުވަތަ އެ وحى އާއި تبع ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އެކަލާނގެ كلمة ފުޅު ބަދަލުކުރާނޭ އެކަކުވެސް ނުވެއެވެ. ނުވަތަ އެ كلمة ފުޅުތަކަށް ބަދަލުގެނައުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ސަލާމަތްވާންދާނެތަނެއް ނުވަތަ އެފަރާތަކަށް ބަރޯސާވާނެ އެހެންމީހެއްވެސް ފަރާތެއް ކަލޭގެފާނަކަށް ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ.

وَٱصۡبِرۡ نَفۡسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ رَبَّهُم بِٱلۡغَدَوٰةِ وَٱلۡعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجۡهَهُۥۖ وَلَا تَعۡدُ عَيۡنَاكَ عَنۡهُمۡ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَا تُطِعۡ مَنۡ أَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهُۥ عَن ذِكۡرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمۡرُهُۥ فُرُطٗا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجۡرَ مَنۡ أَحۡسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

ލުޣަތު

وَٱصۡبِرۡ نَفۡسَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ نفس ދެމެ ހިއްޓަވާށެވެ! ۞ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ رَبَّهُم = އެބައިމީހުންގެ ربّ އަށް دعاء ކުރާމީހުންނާއެކު (އަޅުކަންކުރާމީހުންނާއެކު) ۞ بِٱلۡغَدَوٰةِ وَٱلۡعَشِيِّ = ހެނދުނާއި ހަވީރު ۞ يُرِيدُونَ وَجۡهَهُۥ = އެމީހުން އެކަލާނގެ وجه ބޭނުން ވެ (އެކަލާނގެ ރިޟާއަށްޓަކައި) ۞ وَلَا تَعۡدُ عَيۡنَاكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ އަނބުރާލެއްވުމެއް ނުކުރައްވާށެވެ! ۞ عَنۡهُمۡ = އެމީހުން ކިބައިން. (އެމީހުންނާ ދުރަށް)۞ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا = ކަލޭގެފާނު ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތަށް އެދިވަޑައިގަންނަވައިގެން. ۞ وَلَا تُطِعۡ = އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންތެރިވެ ނުވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ۞ مَنۡ أَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهُۥ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހެއްގެ ހިތް غافل ކުރެއްވީމީހާ ۞ عَن ذِكۡرِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރުމުން - ذكر ކުރުމުން.۞ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ هوى نفس އާ تبع ވެ. ۞ وَكَانَ أَمۡرُهُۥ فُرُطٗا ﴿٢٨﴾ = އަދި އޭނާގެ ކަންތައް ގެއްލިހަލާކުވެގެންވެ - ނުވަތަ حق އާއި خلاف ވެގެންވެ - ނުވަތަ ޙައްދުފަހަނައަޅައިގެންވެ۞ وَقُلِ = (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ۞ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡ = حقّ ވަނީ ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ންނެވެ. ۞ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن = ފަހެ އެދޭމީހާ ފަހެ އޭނާ إيمان ވާށެވެ!۞ وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡ = އަދި އެދޭމީހާ ފަހެ އޭނާ ކާފިރުވާށެވެ!۞ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރިންނަށް ތައްޔާރުކޮށް ރައްކާކޮށްފީމެވެ. ۞ نَارًا = އަލިފާނެއް (ނަރަކަ) ۞ أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَا = އެއަލިފާނުގެ ފާރުތައް (ނުވަތަ އަލިފާނުގެ ދުމުގެ ފާރުތައް) އެމީހުން ވަށައިލައިގަންނާނެއެވެ. ۞ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ = އަދި އެމީހުން އެހީއަށް އެދި (ނުވަތަ ފެނަށް) އެދިގެން ގޮވައިފިއްޔާ. ۞ يُغَاثُواْ = އެމީހުންނަށް ފެން ދެވޭނެއެވެ. ۞

بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ = مُهْلُ ކަހަލަ ފެނަކުން. (مُهْل އަކީ ގިރިފައިވާ مَعْدَن އެވެ. / ނުވަތަ ތެލުގެ ކަޅުތިލަ. /

ނުވަތަ ތެލުން ކެކިގެން ނުކުންނަ ގަދަހޫނުގެ ވ. (والله أعلم) ❁ يَشْوِى ٱلْوُجُوهَ ۚ = މޫނުތައް ފިހެން، ގިރާ އަންދަވާނެ. ❁ بِئْسَ ٱلشَّرَابُ = އެބުއިން އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ބުއިމެކެވެ. ❁ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا (٢٩) = އަދި އެތަން އެއީ (ނަރަކަ އެއީ) ގޮސްތިބުމަށް ވަރަށް ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ. ❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވީ މީސްތަކުން. وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ތަކެއް ކުރި. ❁ إِنَّا لَا نُضِيعُ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވާ ނުލައްވާނޫ ދެވެ. ❁ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا (٣٠) = عمل ގެރިއްސުން ރަނގަޅު ހެޔޮ عمل ކުރިމީހުންގެ ދަރުމަ. ❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٨) އަދި އެބައިމީހުންގެ ربّ ގެ وجه ދެކެ އެދިގެން / އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަތުން އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު (ނުވަތަ ދުވާލާއި ރޭގަނޑު) އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާމީހުންނާ އެކު ކަލޭގެފާނުގެ نفس ދެމެ ކެތްތެރިކުރައްވާށެވެ1 އެމީހުންނާ އެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ! އަދި ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތްތެރިކަން އެދިވަޑައިގެން، އެމީހުން ފިޔަވައި އަނެއްބައެއްގެ ފަރާތްތަކަށް ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ ދުރުނުކުރައްވާށެވެ! (އެމީހުންނާ ދުރުވެ ވަކިވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!)

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހެއްގެ ހިތް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދާންކުރުމާއި ذِكر ކުރުމުން ދުރުން غافل ކުރައްވާފައިވާ، އަދި އެމީހަކު އެމީހެއްގެ هوى نفس އާ تبع ވެގެންވާ މީހަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ! އަދި އެފަދަމީހާގެ ކަންތައްތަކީ ދުރުން ގެއްލި ހަލާކުވެގެންވެއެވެ. ނުވަތަ حقّ އާއި خلاف ވެ ހައްދުފަހަނައަޅާފައިވެއެވެ.

(٢٩) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ1 "حقّ އައީ ކަލޭމެންގެ ربّ ގެ حضرة ންނެވެ. (هداية ދެއްކެވުމާއި މަގުދެއްކެވުން ވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެ حضرة ގައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް ނޫނެވެ.) ފަހެ އިރާދަކުރާމީހަކު އެމީހަކު إيمان ވާށެވެ! އަދި ކާފަރުވާން އެދޭމީހަކު ފަހެ އެމީހަކު ކާފަރުވާށެވެ1 (އެމީހަކު އެދޭގޮތެއް ކުރާށެވެ.)" ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް (مشرك ންނަށް ވެސް ހަމަ އެގޮތެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަލިފާނެއް ތައްޔާރުކޮށްފީމެވެ. އެއީ ނަރަކައެވެ. އެ އަލިފާނުގެ ފާރުތަކުން އެމީހުން ވަށައިގެން ވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ފެނަށް އެދި އަޑުގަސްކޮށްފިނަމަ معْدَن ގެ ނުވަތަ ތޭލުގެ ކިލަށްފަދަ ފެނުން އެމީހުންނަށް ފެންދެއްވޭނެއެވެ. އެފެނުގެ ހޫނުކަމުން އެމީހުންގެ މޫނުތައް ފިހި އަންދައިގެން ދާނެއެވެ. އެބުއިން އެއީ ނުބައިވެގެންވާ ބުއިމެކެވެ! އަދި އެތަނަކީ ގޮސްތިބުމަށް ވަރަށް ނުބައިވެގެންވާ ތަނެކެވެ.

(٣٠) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެގެން صالح عمل ތަކުރިމީހުން ދަންނައެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ރަނގަޅު ގޮތުގައި عمل ން عمل ކުރިމީހުންގެ ދަރުމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގެއްލުވާ ނުލައްވާނަހުވެ.

أُوْلَـٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّـٰتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ ۚ نِعْمَ ٱلثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ ۞ وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَـٰبٍ وَحَفَفْنَـٰهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا ٱلْجَنَّتَيْنِ ءَاتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِم مِّنْهُ شَيْـًٔا ۚ وَفَجَّرْنَا خِلَـٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَـٰحِبِهِۦ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَنَا۠ أَكْثَرُ مِنكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَـٰذِهِۦٓ أَبَدًا ﴿٣٥﴾

ލަފްޒީމާނަ

أُوْلَـٰٓئِكَ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ހުއްޓެވެ. (އެމީހުންނަށް قيامة ދުވަހުން ހުރި) ۞ جَنَّـٰتُ عَدْنٍ = قائم ވީ ސުވަރުގެއެވެ. ۞ تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ = އެމީހުންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވައެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުންގެ ކޮޓަރިތަކުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުއްވާ) يُحَلَّوْنَ فِيهَا = އެމީހުން އެތާ ގަހަނާ އަޅާނެއެވެ. ۞ مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ = ރަނުގެ އުގާޅުތަކުން.۞ وَيَلْبَسُونَ = އަދި އެމީހުން ލާނެއެވެ. ۞ ثِيَابًا خُضْرًا = ފެހިކުލައިގެ ހެދުން.۞ مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ = ތުނި ޙަރީރާއި އަދި ބޯ ޙަރީރުގެ.۞ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا = އެމީހުން އެސުވަރުގެތަކުގައި ތަކިޔާގެން ލީ حال . ۞ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ = ސޯފާތަކުގެމަތީގައި.۞ نِعْمَ ٱلثَّوَابُ = (އެސުވަރުގެ އެއީ) އެންމެ ރަނގަޅުވެގެންވާ ثواب އެވެ. ދަރުމައެވެ.۞ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ = އަދި އެސުވަރުގެ ގޮސްތިބޭ އަރާމުކުރާތަން ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ.۞ ۞ وَٱضْرِبْ لَهُم = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ޖައްސަވައިދެއްވާށެވެ!۞ مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ = ދެމީހުންގެ މިސާލު.۞ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا = އެދެމީހުންކުރެ އެކަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލެއްވީމެވެ. ۞ جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَـٰبٍ = ކިޝްމިޝްގަސްތަކުގެ ދެބަގީޗާ. ۞ وَحَفَفْنَـٰهُمَا بِنَخْلٍ = އަދި އެދެބަގީޗާ ވަށައިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަދުރު ރުއް ލެއްވީމެވެ. ۞ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ = އަދި އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަނޑެއް ލެއްވީމެވެ. ۞ كِلْتَا ٱلْجَنَّتَيْنِ = ދެބަގީޗާވެސް. (ދެބަގީޗާއިންކުރެ ކޮންމެ ބަގީޗާއެއްވެސް) ۞ ءَاتَتْ أُكُلَهَا = އެއެއްޗެއްގެ ކާނާ (ގަސްގަހުގެ މޭވާ) އަރުވާލީއެވެ. (ދަނޑުގައިވާ ގަސްތަކާއި ބަގީޗާގައިވާ ގަސްތަކުން މޭވާ އެރިއެވެ.) ۞ وَلَمْ تَظْلِم مِّنْهُ شَيْـًٔا = އަދި އޭގެތެރެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ކުޑައެއް ނުކުރެއެވެ. (ކުރިއަރާ މޭވާއެއްވެސް ކެޑިފައެއް ނުވެއެވެ.) ۞ وَفَجَّرْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަޅުއްވައި ހިންގެވީމެވެ. ۞ خِلَـٰلَهُمَا = އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި نَهَرًا ﴿٣٣﴾ = ކޯރެއްކޮށެވެ. ۞ وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٌ = އަދި އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ މާލެވެ. (ނުވަތަ ތަކެތި ހުރިއެވެ / ނުވަތަ މިނަ

މުރާލުއްވެ.) ۞ فَقَالَ لِصَٰحِبِهِۦ = ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއަށް ބުންޏެވެ. ۞ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ = އޭނާ އަނބުރާދީގާ ވާހަކަދައްކަމުންދާގެ ތެރޭގައި. ۞ أَنَا۠ أَكْثَرُ مِنكَ مَالًا = މުދަލުގެ ގޮތުން ކަލޭއަށްވުރެ އަހަރެން މާގިނައެވެ. (މުދާ މާގިނައެވެ.) ۞ وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ = އަދި މީހުން ގިނަކަމުގެ ގޮތުން މާ عزّة ތެރިއެވެ. (މީހުން ގިނައެވެ.) ۞ وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ = އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބަގީޗާއަށް ވަނެވެ.۞ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ = އޭނާ އޭނާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال. ۞ قَالَ مَآ أَظُنُّ = އޭނާ ބުންޏެވެ. އަހަރެން ހީއެއް ނުކުރަމެވެ. ۞ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ أَبَدًا ﴿٣٥﴾ = މިބަގީޗާ ދުވަހަކުވެސް ހަލާކުވާނެކަމަކަށް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣١) އެމީހުންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ދުވެދުވެހުންނަ، ގައިމުވެތިބޭ ސުވަރުގޭތަކެއް އެމީހުންނަށް ހުންނަ ހުއްޓެވެ. އެމީހުން އެތާނގައި ރަނުންވާ އުރަތައް އަޅާނެއެވެ. އަދި ފެހިކުލަވީގެ ތުނި ފޮތާއި އޭގެ ބާވަތުގެ ފުރާޅުތަކުގެ ހެދުންތަކެއް ލާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެސުވަރުގޭގައިވާ ސޯފާތަކުގައި ލެނބިގެން ތިބޭނެއެވެ. އެސުވަރުގޭ އެއީ ثواب ގައި نعمة އެވެ. ރަނގަޅުވެގެންވާ نعمة އެވެ. އަދި އެއީ ގޮސްތިބުމަށް އަރާމުކުރުމަށް ރަނގަޅުވެގެންވާ ތަނެވެ.

(٣٢) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް – يعنى: އެ مشرك ންނަށް – ދެފިރިހެނުންގެ مثال ޖަހައިދެއްވާށެވެ1 އެމީހުން އެކަކަށް (މުއްސަނދި މީހާއަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިނަބުގަސްތަކުގެ ދެބަގީޗާ ދެއްވީމެވެ. އަދި އެދެބަގީޗާގެ (ވަށައިގެން ކަދުރުގަސްތަކުން ވަށާލީމެވެ) ވަށައިގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަދުރުގަހުން ވަށާލީމެވެ. އަދި އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި ދަނޑުބިމެއް ލެއްވީމެވެ.

(٣٣) ދެބަގީޗާގެ ގަސްތަކުގައި މޭވާއަޅައިސް ފެއްސާލާފައިވެއެވެ. އޭގެ މޭވާއާއި نتيجة ގެނެސްދިނުން ކުޑަމިންވަރަކުންވެސް މަދުވެ އުނިވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އެދެބަގީޗާގެ ދެމެދުގައި (ގަސްތަކުގެ ތެރޭގައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯރެއް ފަޅުއްވައި ހިންގެވީމެވެ. (ހިނގާ ބޮޑުކޯރުތަކެއް ކަނޑައެޅިގެން އޭނާއަށް ބަރަކާތްލެވިގެންވެއެވެ.)

(٣٤) އަދި އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ މާލެއްވެއެވެ. (އަދި ރަނާއި ރިހި އަދި ގިނަމުދާވެއެވެ.) ދެންފަހެ އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިޔާއާއި (فقير މީހާއާ) ވާހަކަދައްކަމުންދާތެރޭގައި ބުންޏެވެ. "ކަލޭއަށްވުރެ އަހަރެން މުދާގިނަވުމުގައި އަދި މީހުން ގިނަކަމުގެ ގޮތުން މާ عزّة ތެރިއެވެ."

(٣٥) އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބަގީޗާއަށް ވަނީ އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال ގައެވެ. (އެއީ محشر އަށް ޤިޔާމަތްވުމާއިމެދު كافر ވުމާއި قيامة ވުމާ ދެކޮ ޝަރީކުކުރުމާއި މިބާވަތުގެ ކަންތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.) އޭނާ ބުންޏެވެ. އަހަރެން ހީކުރާގޮތުގައި އަހަރެންގެ މިބަގީޗާ ދުވަހަކުވެސް ހަލާކުވެގެން ނުދާނެއެވެ.

وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾

މުފްރަދާތު

وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً = އަދި قيامة ދުވަސް އަންނާނެކަމަކަށް އަހުރެން ހީއެއް ނުކުރަމެވެ. ✿ وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى = އަދި (ކަލޭފުޅުން ބިރުދައްކާ ގޮތަށް قيامة ވެގެން) އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ ގެ ގާތަށް ރުދުވުނުނަމަވެސް.) ✿ لَأَجِدَنَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް ފެންނާނެކަން ކަށަވަރެވެ. ✿ خَيْرًا مِّنْهَا = މިބަގީޗާއަށްވުރެ ހެޔޮ މާރަނގަޅު ތަނެއް ✿ مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ = އެނބުރިދާނެތަނެއްގެ ގޮތުން. ✿ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ = އޭނާއަށް އޭނާގެ (فقير) އެކުވެރިޔާ ބުންޏެވެ. ✿ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ = އޭނާ އަނބުރާދިނީ ވާހަކަދެއްކުމުގެތެރޭގައި. ✿ أَكَفَرْتَ = ކަލޭ ކާފަރުވެއްޖެހީތޯއެވެ.؟ ✿ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ = ކަލޭ ހެއްދެވިފަރާތަށް.✿ مِن تُرَابٍ = ވެލިން (އެއީ آدم عليه السّلام އެވެ.) ✿ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ = ދެން މަނިކުޅުވަރުކުން – (ދެން ކަލޭ މަނިކުޅުވަރުކަން ހެއްދެވި) ✿ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ = ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭ ފުރިހަމަ ފިރިހެނަކަށް ހެއްދެވި.✿ لَّٰكِنَّا۠ = އެހެންނަމަވެސް އަހުރެން. (ކަމަށް ބުނަމެވެ.) ✿ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى = اللّٰه އެއީ އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. ✿ وَلَآ أُشْرِكُ = އަދި އަހުރެން شريك ނުކުރަމެވެ. ✿ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ = އަހުރެންގެ ربّ އާއި ހަމައެކަކުވެސް. ✿ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ = ކަލޭ ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް ވަންނަނިކޮށް ✿ قُلْتَ = މިހެން ނުބުނީ ކީއްވެތޯއެވެ. ✿ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ = (އެއީ މާނައަކީ اللّٰه އިރާދަކުރެއްވިގޮތެވެ. اللّٰه ގެ حضرة ންނޫނީ ބާރެއް އިތުރެއްނުވެއެވެ. މިއެވެ.) ✿ إِن تَرَنِ = ކަލޭ އަހުރެން ދެކެނީ. ✿ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا = އަހުރެން ކަލެއަށްވުރެ މުދާ މަދުކަމުގައި. ✿ وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ = އަދި ދަރިންނެއި.✿ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ = އަދި އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް ދެއްވުން أمّيد ކުރެވެއެވެ. ✿ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ = ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށްވުރެ މާހެޔޮ ބަގީޗާއެއް. ✿ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا = އަދި އެކަލާނގެ (ކަލޭގެ ބަގީޗާގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވައި) ✿ حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން عذاب އެއް.✿ فَتُصْبِحَ = ދެން އެބަގީޗާ ✿ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ = އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތް ސާފު (ފިހިލާއެއްސަގާ ބިމެއް) ބިމަކަށް.✿ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا = ނުވަތަ އެބިމުގެ ފެން ބިމުގެތެރެއަށް އެކަށް ވަދެގެން އެއްވެސް ފެންނުފެނޭ ގޮތަކަށް އެހެނެވެ.✿ فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ = ދެން ކަލެއަށް އެފެން ހޯދައިގަތުމަކަށް ކަލެއަށް ކުޅަދާނަވެވޭނެ ނުވާނެއެވެ.✿ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ = އަދި އޭނާގެ މޭވާތައް ވަށައިލެވިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: ހަލާކު އަދިސް އޭނާގެ

މޭވާތައް ވަރަށްމާ ހަލާކުކޮށްލެވިއްޖެއެވެ.) ❁ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ = ދެންފަހެ އޭނާގެ ދެއަތްތިލަ ފުރުޅާ حال އޭނާ ހިތިސޯކުކޮށްލިއެވެ.❁ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا = އޭނާ އެއަށްކުރި خرد ގެމައްޗަށް.❁ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا = އެ ގަސްތައް އޭގެ މުރިތަކުގެ މައްޗަށް ވެއްޓި ❁ وَيَقُولُ = އަދި އޭނާ ބުނެއެވެ.❁ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ = އަހުރެން شريك ނުކުރިނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅުވީހެވެ؟ ❁ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ = އަހުރެންގެ ربّ އާއި ހަމަ އެކަކުވެސް.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٦) އަދި (އޭނާ ބުންޏެވެ.) "އަހުރެން ހިތާގޮތުގައި ހިނދަކުވެސް قيامة ދުވަހެއް ނާންނާނެއެވެ. (އަދި ކަލޭ ހިނދަކުނާގޮތަށް قيامة قائم ވެގެން) އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ދެވުނުނަމަވެސް އަހުރެންގެ މިބަގީޗާއަށްވުރެ މާހެޔޮ ރަނގަޅުތަކެތި އަހުރެންނަށް އެނބުރި ދެވޭތަނުގެ ގޮތުން ލިބޭނެއެވެ."

(٣٧) އޭނާގެ (فقير) އެކުވެރިޔާ އޭނާއަށް ވާހަކަދައްކާ حال ބުންޏެވެ. "ކަލޭ ކަލޭހެއްދެވި ކަލާނގެއަށް ކާފަރުވެއްޖެއީމުއެވެ. އެކަލާނގެއީ ކަލޭގެ ބައްޕަ (آدم عليه السّلام) ވެސް ހައްދަވައި އަދި ކަލޭ މަނިކުފުޅަކުން ހައްދަވައި ދެން ތިރިހަމަ ބަރާބަރު ފިރިހެނަކަށް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ."

(٣٨) އެހެންނަމަވެސް އަހުރެން (އެކަލާނގެއަށް ކާފަރުނުވާނީމެވެ.) الله އެއީ ކަނޑައެޅިގެން އަހުރެންގެ ربّ އެވެ. އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ އާއި ހަމައެކަކާއިވެސް شريك ނުކުރާނީމެވެ. ބައިވެރި ނުކުރާނީމެވެ.

(٣٩) ކަލޭ ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް ވަދެއިރު "الله އިރާދަކުރެއްވިގޮތެވެ. الله ގެ حضرة ނުލައި ބާރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ." މިހެކަމަށް ބުނީނަމައެވެ. (އެހެނެއް ނުބުނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟) ކަލޭއަށްވުރެ އަހުރެން މުދަލާއި ދަރިން މަދުކަމުގައި ކަލޭ ދެކެނަމަވެސްމެއެވެ.

(٤٠) "އަހުރެންގެ ربّ އަހުރެންނަށް ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށްވުރެ ރަނގަޅުއެއްޗެއް ދެއްވުން أمّيد ކުރަމެވެ. އަދި ކަލޭގެ ބަގީޗާއަށް އެކަލާނގެ އުޑުން عذاب އެއް ފޮނުއްވައި އެބަގީޗާ އެއްކޮށްވެސް ހުއިކަށްސާހިކަށް ބިމާން ހުސްބިމަކަށް ހަދައިލައްވާނެއެވެ.

(٤١) ނުވަތަ އެބަގީޗާގެ ފެން އެތާގެ ބިމުގެ އަޑިއަށް އެކަށްވަދެގެންދާނެ ފެންހޯދައި ނުލިބޭނެ ގޮތަށް ވާނެއެވެ. ދެން އޭރުން އެފެން ހޯދުމަށް ކަލޭއަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނެއެވެ."

• ދަންނައެވެ! ކަންތަކުގެ ފަހުކޮޅެވެސް އެހެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ޒީނަތްތަކާއި ބަގީޗާއަށް ދިޔައީ އެމީހުންނާއި އެއްކަން ހަލާކުވެގެން 1 ކޮންމެވެސް ބަލާއެއް ފޮނުއްވައި އެއީން މުޅިން ސުންނާފަތިވެ ހަލާކުވިއެވެ. އޭނާ އެމީހުންނަށް ކުރި خرد އާއި ހުރިހައި ބަދަލުގައި އެއްވެސް منفع އެއް ލިބުނުކަމަށް ގަސްތައްވެސް ބަރުބާދުވެގެއެވެ. ދެން މިޔާ ދުލުން އާދޭހުގައި އެވަނީ އެއްބަސް ވާހަކައިގެ خلاصة އެވެ.

(٤٢) އަދި އޭނާގެ މޭވާތައް (އޭނާގެ މުދާތައް) ވަރަށްލުވިއްޖެއެވެ. އެބަހީ: އޭނާގެ މުދަލަށް ކޮންމެވެސް އާފާތެއް الله ފޮނުއްވައި އެއަކާ ހަލާކުކޮށްލައްވައިފިއެވެ. ދެންފަހެ އޭނާ އެބަގީޗާއަށްކުރި خرد އާއި އަދި އެއްޗެއްހިފައިވާ مصيبة ގެ ސަބަބުން އެކަމާ ހިތާމައިން އޭނާގެ ދެއަތްތިލަ ފުރުޅާކުރައިލިއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނެއެވެ. "އަހުރެން އަހުރެންގެ ربّ އާއި އެކަކާއެކުވެސް شريك ނުކުރިނަމަ ކޮންފަދަ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟."

وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ ٱلْوَلَـٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ ۚ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَـٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ ٱلرِّيَـٰحُ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَٱلْبَـٰقِيَـٰتُ ٱلصَّـٰلِحَـٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ ٱلْجِبَالَ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَـٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾

ލުޣަތު

وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ = އަދި އޭނާއަކަށް އެއްވެސް جماعة އެއްނުވިއެވެ.۞ يَنصُرُونَهُۥ = އޭނާއަށް نصر ދޭނޭ- (އެހީވާނޭ) ۞ مِن دُونِ ٱللَّهِ = الله ފިޔަވައި. ۞ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ = އަދި (عذاب) مَنعَ ކުރެވޭނެ މީހަކު ކަމުގައި އޭނާ ނުވިއެވެ.۞ هُنَالِكَ ٱلْوَلَـٰيَةُ = ވެރިކަމާއި مِلْكُ އާއި ވަލީ ހަމައެކަނި.۞ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ = حقّ ވެރިވުމަ الله އަށެވެ. (އެދުވަހު قيامة ދުވަހެވެ.) ۞ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا = އެކަލާނގެ ثواب ދެއްވުން ހެޔޮވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ = އަދި ފަހުކޮޅު ބަދަލުދެއްވުން ހެޔޮވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ وَٱضْرِبْ لَهُم = (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގޫނު އެމީހުންނަށް ޖެއްސަވައިދެއްވާށެވެ1۞ مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލު. كَمَآءٍ أَنزَلْنَـٰهُ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޅަވައިލެއްވި ފެނެއް ފަދައެވެ. ۞ مِنَ ٱلسَّمَآءِ = އުޑުން.۞ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ = އަދި އެފެނާ ގުޅި އެއްވެ މަސްހުނިވެ. ۞ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ ގަސްގިހިތަކެވެ. ۞ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا = ދެން އެގަސްގިހިތަކެއް ހިކި ކުދިކުދިވެ. ۞ تَذْرُوهُ ٱلرِّيَـٰحُ = ވައި އަރައިގެން އެތަކެތި ބުރުއްސައިލާ.۞ وَكَانَ ٱللَّهُ = އަދި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ = ކޮންމެކަމެއްގެ މައްޗަށް ކުޅަދުންވަންތަކަލާނގެއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ۞ ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ = މުދަލާއި ދަރިންނެވެ.۞ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތްތެރިކަމެވެ.۞ وَٱلْبَـٰقِيَـٰتُ ٱلصَّـٰلِحَـٰتُ = އަދި بَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ (يعنى: آخرة އަށް ފައިދާކުރާ ހެޔޮ ކަންތައް عملއެއް) ۞ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ = ކަލޭގޫނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަންބޮޑުވެއެވެ. ۞ ثَوَابًا = ثواب ގެގޮތުން. (ދަރުމައިގެ ގޮތުން.) ۞ وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ = އަދި أمّيد ކުރުމުގެ ގޮތުން ހެޔޮވެގެންވާމެއެވެ.۞ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ ٱلْجِبَالَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުބަދަތައް ދުއްވާލައްވާ ވިއްސާރައާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރާށެވެ!) ۞ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ بَارِزَةً = އަދި (އެއްވެސްއެއްޗެއް ނެތި) ފަޅުވެގެންވާނެކަމަށް ކަލޭގޫނު ބިންގަނޑު ދެކެވޭނެއެވެ.۞ وَحَشَرْنَـٰهُمْ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން محشر

ކުރައްވާ (އެއްކުރައްވާ) ހުރިގޮތް. ۞ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ = އަދި އެމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް ދޫކޮށްނުލާހުގެ ދުރުކުރައްވާހުރިގޮތް.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤٣) އަދި އޭނާއަށް نصر ދީ އެހީތެރިވާނޭ އެއްވެސް جماعة އެއް الله ފިޔަވައި އޭނާއަކަށް ނުވިއެވެ. އަދި (الله ގެ عذاب) مَنَعَ ކުރެވޭނެމީހަކުކަމުގައި އޭނާ ނުވިއެވެ.

(٤٤) (قيامة ދުވަހުން) ވެރިކަމާއި مِلْكُ ވަނީ ހަމައެކަނި حقّ ވަންތަ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ ثواب ދެއްވުމުގެ ގޮތުންނާއި އަދި ފަހުކޮޅުގެ ދަރުމަތާއި جزاء ދެއްވުމުގެ ގޮތުން ހެޔޮވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٤٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލު ޖެއްސަވައިދެއްވާށެވެ! އެއީ އުޑުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ފެނެއްގެ މިސާލެވެ. ވާތަގަސްޖެހިއެގެ މިސާލެވެ. ދެން އެފެންވެރިވެގެން ވެލި، އެފެނާއި ބިމުގެ ފަތުރިފާވިލި (ގަސްތަކުގެ ތަކެތި ފެހިފެހިކޮށް ފަތުރިފައި) ދެން ގަސްތަކަށް ކުރިން ހުއްޓާ ވަރަށް ބަރަށްގެންދާތަކަކީ ކުނިވެ ވިހަވަލި ހުރިހައި ތަކެއްޗެއް ވެއްޔާއި ކިރަނީ ކަލާނގެ ވާދެޔަކުޅެދޭނެކަމެއް ނެތެވެ. އަދި الله تعالى ކަންތައްތަކަށް ކުޅަދާނަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. الله تعالى ދުނިޔޭގެ حياة ގެ މިސާލު ފެނުމެއްގެ މިސާލުގައި މިޖެއްސެވީ ފެނަކީ އެއްތަނެއްގައި قائم ވެ ހުންނައެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެފަދައިން ދުނިޔެވެސް އެއް حالة އެއްގައި ނުހުންނާނެއެވެ. ހަމައެފަދައިން ފެނަކީ ހުންނަ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. ދުނިޔެވެސް އެފަދައިން ދުނިޔެއަށް ނުހުންނާނެއެވެ. ހަމައެފަދައިން ފެނަކީ ވަރަށްގިނަ ނަމަ ގެއްލުމެއް ވާނެއެވެ. ފެނަކީ منفع ކުރާނެއެވެ. މިސާލަކަށް އެކަމަކު ބޭނުން ވީހާނެއެވެ. ދުނިޔެވެސް އެފަދައެވެ. ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ވަރަށްގިނަ ނަމަ ގެއްލުން ކުރާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ބޭނުމެއް ކުރާނެއެވެ. والله أعلم މިއީ حكمة ތެރިކަން ބޮޑުކަމެވެ.

(٤٦) މުދަލާއި ދަރިންނަކީ ދުނިޔޭގެ حياة ގެ ޒީނަތެވެ. އަދި بَاقِيَاتُ الصَّالِحَات އަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة ގައި މާތްވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. ثواب ގެ ގޮތުންނާއި ފަހުކޮޅު ދަރުމަތެއް ލިބުމުގެ މާތްވެގެންވާ އެއްޗެވެ.

- ދަންނައެވެ. بَاقِيَاتُ الصَّالِحَات އަކީ ކޮބައިތޯ ދަންނަވާނަމަ ގިނަ ބުނެފައިވާ ގޮތެވެ. ވަރަށްގިނަ ބޭކަލުން މިތިރީގައި އެވާ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ މިބަސްތަކެއް ކަމަށެވެ. އަދި އަނެއްބައި ބޭކަލުން މިތިރީގައި އެވާ فرض ފަސްނަމާދު ކަމަށެވެ. އަދި އަނެއްބައި ބޭކަލުން މިތިރީގައި އެވާ آخرة އަށް ޖެހޭ ކުރާ ހުރިހާ صالح عمل އެއް ކަމަށެވެ. އެއީ ބާޤީވެގެންވާ ކުރާ عمل އެއްކަމުގައި ހަމަކަމެވެ. އަދި މިބަސްތައް ހުރިހާ ބަސްތަކެވެ. والله أعلم .

(٤٧) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުބަދަތައް ދުއްވައިލާ ވިއްސިވާރިކޮށްލައްވާ ދުވަސް (ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ!) އަދި ބިންގަނޑު އެއްވެސްއެއްޗެއްނެތި ހަމަ ފާޅުގައި ވަނީކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ދެކެވޭހިނދަކުއެވެ. (ނުވަތަ އެބިމުގައި ވަޅުލާފައިވާ މީހުންނާއި ތަކެތި ނުކުތް ފާޅުވެގެން ވަނީކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ދެކެވޭހިނދަކުއެވެ.) އަދި އޭގެތެރެއިން އެކަކުވެސް ދޫކޮށްނުލައްވައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން محشر ކުރައްވާހުރިގޮތް. އެއްކުރައްވާހުރިގޮތް.

وَعُرِضُواْ عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍۭ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُواْ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

މުފްރަދާތު

وَعُرِضُواْ = އަދި އެމީހުން ހުށަހަޅުއްވިއްޖެއެވެ.– އެބަހީ: އެމީހުން ހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ. ❁ عَلَىٰ رَبِّكَ = ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة އަށް. ❁ صَفًّا = ސަފުތަކަށް. ❁ لَّقَدْ جِئْتُمُونَا = (އެމީހުންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ގެނެސްވިއްޖެއެވެ. ❁ كَمَا خَلَقْنَٰكُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އުފެއްދެވިހެއްދެވިފަދައިން. ❁ أَوَّلَ مَرَّةٍ = ފުރަތަމަފަހަރުގެ. ❁ بَلْ زَعَمْتُمْ = އަދި ހީކުރީއްޔެވެ؟. ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި) ހީކުރީމުއެވެ. ❁ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ނުލައްވާނެކަމަށް. (މިއީ قيامة ދުވަހާއިމެދު ހަނގުރާމަކުރުމަށް ބަސްބުނެވުނެވެ.) ❁ مَّوْعِدًا ﴿٤٨﴾ = ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތެއް. އަދި ތަނެއް. ❁ وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ = އަދި (عمل ގެ) ފޮތްތައް ބެހެއްޓިއްޖެއެވެ. ❁ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ = އަދި ކަލޭގެފާނު مجرم ން (ކުށްވެރި ނުބައިމީހުން) ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ❁ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ = އޭގައިވާ ތަކެތީގެ ސަބަބުން ބިރުން ފުރަގަސްވީ ގޮތުން. ❁ وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا = އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭ އަހަރެމެންނަށް ހަލާކެއްގެ ބޮޑުކަމާއެވެ. ❁ مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ = މިއީ ކޮންކަހަލަ ފޮތެއްތޯއެވެ؟. (عجائب ފޮތެކެވެ.) ❁ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً = ކުޑައެއްޗެއްވެސް ބޮޑުއެއްޗެއްވެސް ދޫނުކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ: ބޮޑު ފާފައެއްވެސް ކުޑަ ފާފައެއްވެސް ދޫނުކުރައްވައެވެ.) ❁ إِلَّآ أَحْصَاهَا = އެއެއްޗެއް އޭގައި ހިމެނުއްވާފައިވާގޮތުންމެ. ❁ وَوَجَدُواْ = އަދި އެމީހުން ދެކޭނެއެވެ. ❁ مَا عَمِلُواْ حَاضِرًا = އެމީހުން (ދުނިޔޭގައި) ކުރިކަމާ عمل ތައް حاضر ވެގެންވާހާލު. ❁ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އަނިޔާވެރިވެވޮޑިނުގަންނަވަތެވެ. ❁ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ = ހަމައެކަކަށްވެސް. ❁ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް وحى ކުރެއްވިހިނދު.❁ ٱسْجُدُواْ لِآدَمَ = ކަލޭމެން آدم (عليه السّلام) އަށް سجدة ކުރައްވާށެވެ! ❁ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبْلِيسَ = ފަހެ إبليس ނޫން އެހެންބަޔަކު سجدة ކުރެއްވިއެވެ. ❁ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ = އޭނާ ވީ جِنّ ންގެތެރެއިންނެވެ. ❁ فَفَسَقَ

= ފަހެ އޭނާ ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީއެވެ.۞ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦ = އޭނާގެ ربّ ގެ أمر ފުރަގަސް (އެކަލާނގެ أمر ފުޅު ހަޅުއްޓާލައި އެކަލާނގެ ކިޔަމަނުން ނުކުމެއްޖެއެވެ.) ۞ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ= ދެން ފަހެ ކަލޭމެން އޭނާ ހިފަނީ إختيار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ وَذُرِّيَّتَهُۥ= އަދި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅާއި أَوْلِيَآءَ = ސަހަރަޖާވެރިންކަމުގައި.۞ مِن دُونِي = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި.۞ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ = އެމީހުން ކަލޭމެންގެ عدوّ ންކަމުގައިވާ حال .۞ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ = އަނިޔާވެރިންގެ އެބަދަލު ވާ ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٨) އަދި އުމުރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ސަފުތަކަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. (އަދި އުމުރުންނަށް އެންގޭނެއެވެ.) "ހަމަކަށަވަރުން ފުރަތަމަ ފަހަރު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެން އުފެއްދެވިފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ކަލޭމެން ގެންނެވީއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ހީކުރީއެވެ. ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި އުޅުނުއިރު) ހިތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަޢުދެއް (އެބަހީ: ހިސާބުބެއްލުމާ عمل ތަކަށް جزاء ދެއްވުމަށް) ވަޢުދެއް ނުލައްވާނެކަމަށެވެ." (މިއީ قيامة ދުވަހު ކިޔުއްވުންނަށް އެންގެވުނުކަމެވެ.)

(٤٩) އަދި عمل ގެ ފޮތް ބާއްވާލެވިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: عمل ގެ ފޮތް ކޮންމެ މީހެއްގެ އަތުގައި ބާއްވާލެވިއްޖެއެވެ.) ފަހެ مجرم ން -އެބަހީ: ނުބައި ކުށްވެރިން- އެމީހުންގެ ފޮތުގައިވާ ތަކެތީގެ ސަބަބުން ބިރުން ސިހިގެންތިބޭނެއެވެ. (ހިތާމަކޮށް ތައިހަދާނެއެވެ.) އަދި ބުނާނެއެވެ. "އަހުރެމެންގެ ހަލާކު ހުރި ހާލަތެއްގެ ބޮޑުކަމާއެވެ! މިއީ ކޮންކަހަލަ ފޮތެއްހެއްޔެވެ. ކުޑަ ފާފައެއްވިޔަސް އަދި ބޮޑު ފާފައެއްވިޔަސް އޭގައި ނުލިޔާ ނުވެއެވެ. (ހުރިހާ އެއްޗެއް އަޅުއްވައްޖެއެވެ.)" އަދި އުމުރުން ދުނިޔޭގައި ކުރިކަމުކުރި عمل އެއް حاضر ވެގެންވާތީ އުމުރުން ދެކޭނެއެވެ.

(٥٠) އަދި آدم (عليه السّلام) އަށް سجدة ކުރުމަށް ملائكة ބޭކަލުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެންގެވިހިނދު (ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ!) ފަހެ إبليس ފިޔަވައި އެންމެހައި ملائكة ބޭކަލުން سجدة ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާވީ جِنِّ ންގެތެރެއިންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ ربّ ގެ أمر ފުޅު ހަޅުއްޓާލައި އެކަލާނގެ ކިޔަމަނުން ނުކުމެއްޖެއެވެ. آدم عليه السّلام އަށް سجدة ނުކުރިއެވެ.

(އޭ آدم ގެދަރިންނޭވެ!) އެ إبليس އާއި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅު ކަލޭމެންގެ عدوّ ންކަމުގައިވާ حال ވެސް ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި އެއިސަހަރަޖާވެރިންކަމުގައި ބަދަލުގައި إختيار ކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ކާފަރު އަދި އަނިޔާވެރިންގެ ބަދަލަކީ ނުބައިވެގެންވާ ބަދަލެކެވެ. (އެއީ الله އަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ބަދަލުގައި إبليس އަށް ކިޔަމަންވުމެވެ.)

❁ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا۟ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ أَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّهُمْ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

ލަފުޒީ

❁ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ = މިމަންބަރަސްކަލާނގެއަށް (އެހީވާން) އެމީހުން حاضر ނުކުރައްވަމެވެ.❁ خَلْقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ

وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވިހިނދު.❁ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތައް

ހެއްދެވުމުގައިވެސް.❁ وَمَا كُنتُ = އަދި މިމަންބަރަސްކަލާނގެ ވީގެންނުވަމެވެ.❁ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ =

މަގުފުރެދުވާމީހުން ހިއްޖަވާ އަދި إختيار ކުރައްވާކަށްވުރެހުރިކަމުގައި.❁ عَضُدًا ﴿٥١﴾ = އެހީތެރިންކަމުގައި ❁

وَيَوْمَ يَقُولُ = އަދި އެކަލާނގެ (مشرك ންނަށް) وحي ކުރައްވާދުވަހު. (އެމީހުންނަށް وَحِي ކުރައްވާނެއެވެ.) ❁

نَادُوا = ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ! شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ = ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރި އެއި މިމަންބަރަސްކަލާނގެ شريك

ންކަމުގައި - (ބައިވެރިންކަމުގައި) - ކަލޭމެން ހީކުރިބައިމީހުންނަށް.❁ فَدَعَوْهُمْ = ފަހެވެސް އެމީހުން އެބައިމީހުންނަށް

ގޮވާނެއެވެ.❁ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ = ފަހެ އެބައިމީހުން އެމީހުންނަށް إجابة ނުދޭނެއެވެ.❁ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم =

އަދި މިމަންބަރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ލައްވާނެމެވެ. ❁ مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ = ހަލާކުވާތަނެއް / ނަރަކައިގެ ވާދީއެއް /

عداوة ތެރިކަމެއް. ❁ وَرَءَا ٱلْمُجْرِمُونَ ٱلنَّارَ = އަދި مجرم ން ނަރަކަ ދެކޭނެއެވެ. فَظَنُّوٓا = އަދި އެމީހުންނަށް

އެނގޭނެއެވެ. يقين ކުރާނެއެވެ.❁ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އޭގައި ވެއްޓޭނޭކަން.❁ وَلَمْ

يَجِدُوا = އަދި އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ. ❁ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ = އެނަރަކައާ ދުރަށްދާނޭތަނެއް. ❁ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا

= އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިމަންބަރަސްކަލާނގެ ތަކުރާރުކޮށް ބަޔާންކުރައްވައިފީމެވެ. (މިސާލުޖަހައިދެއްވައިފީމެވެ.) ❁ فِي هَـٰذَا

ٱلْقُرْءَانِ = މި قرآن ގައި.❁ لِلنَّاسِ = މީސްތަކުންނަށްޓަކައި مِن كُلِّ مَثَلٍ = ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ

މިސާލެއް. ❁ وَكَانَ ٱلْإِنسَـٰنُ = އަދި އިންސާނާވީއެވެ. أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ = جدل ގިނަ އެއަތުރުންވެސް

ދިފާޢުކުރާކަމުގައި.❁ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ = އަދި މީސްތަކުން މަނާނުކުރެއެވެ.❁ أَن يُؤْمِنُوٓا = އެމީހުން އީމާންވުން.

❁ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰ = އެމީހުންގާތަށް ތެދުމަގު އައިހިނދުން.❁ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ = އަދި އެމީހުން

އެމީހުންގެ ربّ ގެ حضرة ގައި ފާފަފުއްސެވުން އެދުމާއި. ❁ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمْ = އެމީހުން ގާތަށް އައުމުންނޭވެ. ❁

سُنَّةُ ٱلْأَوَّلِينَ = ހިސާބު أمّة ތަކުގެ ޢާދަ.۞ أَوْ يَأْتِيَهُمُ ٱلْعَذَابُ = ނުވަތަ އެމީހުންނަށް عذاب އައުމަށްދެނުވި.

قُبُلًا ﴿٥٥﴾ = ހަމަކުއްލިއަކަށް / ނުވަތަ ހަމަކުރިމަތީގައި. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥١) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމުގައި (އުފެއްދެވުން) إبليس އާއި އޭނާގެ ދަރިފަސްކޮޅު حاضر ނުކުރައްވަމެވެ. އަދި އެމީހުން (އެއްބަޔަކު ހެއްދެވުމުގައި އަނެއްބަޔަކުވެސް) حاضر ނުކުރައްވަމެވެ. އަދި މަގުފުރެދުވާ ފަރާތްތައް މިސްކީނުން ގަދަފަޅުވެރިޔާ ބަޔަކު ހެއްދެވިއްޖެނަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުވެއެވެ. (އަދި ޝައިޠާނުންނަކީ. އުނދަގޫ ވަކާލާ ގެނެސް އުޅުވި ބޭބޭއިން ގޮތްފަރުވާގޮތް ބަހައްޓަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެހީތެރިންނެވެ.)

(٥٢) (އަދި އެ مشرك ނުންނަށް) އެކަލާނގެ އަންގަވާފުވެސް (ހަނދުމަކުރޭ ދުވަހަށްވާނެވެ!) (އެކަލާނގެ އަންގަވާނެއެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް شريك ނުކަމުގައި ކަލޭމެން ހިތައި ފާހަގަކަރަން ކަލޭމެން ގޮވާށެވެ! (އެއި އުމަކަށް ކަލޭމެނަށް نصر ދީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ عذاب مَنَعَ ކުރާށެވެ.) ދެންފަހެ އެމީހުން އެބަކަމަކަށް ގޮވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީ އެމީހުންނަށް އެއްވެސް جواب އެއް ނުދޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނާއި އެމީހުން އުޅުނީ شريك ނުކަމާ ދެމެދު عداوة ބޮޑުކަމެއް ލައްވާނެއެވެ. / ނުވަތަ ނަރަކައިގެ ވާދީއެއް ލައްވާނެއެވެ. / ނުވަތަ ހަލާކުވާނެތަނެއް ލައްވާނެއެވެ.

(٥٣) އަދި ނުބައި ނުލަފާމީހުން (مجرم ން) ނަރަކަ ދެކޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެތަނަށް ވަންނާނެކަން އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. އަދި އެތަނާ ދުރަށް (އެއިން ބަލަހައްޓަންނާނޭތޯއެއް) ދާނެ އެއްވެސް ތަނެއް އެމީހުންނަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ.

(٥٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހުރިހާ ވައްތަރެއްގެ މިސާލެއް މީސްތަކުންނަށްޓަކައި މި قرآن ގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި އިންސާނާ ވަނީ جدل ކުރުންބޮޑު، އިދިކޮޅުހެދުން ގިނަ މީހަކުކަމުގައެވެ.

(٥٥) އަދި މީސްތަކުންގެގާތަށް ތެދުމަގު އައުމަށްފަހު އެމީހުން إيمان ވުމާއި މަޢާފު އެދުމަށް ރަބّ ގެ حضرة ގައި ރާދުވުމަށްފަހު ދެންނެވުން މަނާވީކަމަކީ އިހުގެ ވާންވީ أمّة ތަކަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެގެންދިޔަ أصول އަދި އެގޮތް އެމީހުންނަށްވެސް އަޔުން ކަމުގައިވެނުވިއެވެ. އެއީ عذاب އަންނަންދެން ދެމިހުންނެވި މިވެމެވެ. ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް ނުވަތަ ހަމަކުރިމަތީގައި އެމީހުންނަށް عذاب އައުންކަމުގައިވެނުވި ނުވެއެވެ.

وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِٱلْبَٰطِلِ لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ ۖ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى وَمَآ أُنذِرُوا۟ هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ ذُو ٱلرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا۟ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ ۚ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ أَهْلَكْنَٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾

ލުޣަތު

وَمَا نُرْسِلُ ٱلْمُرْسَلِينَ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ބޭކަލުން ނުފޮނުއްވަމެވެ. ❁ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ = އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާބޭކަލުންކަމުގައި އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބޭކަލުންކަމުގައިމެނުވީ. ❁ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އަދި ކާފިރުވީ މީހުން جدل ކުރެއެވެ. ❁ بِٱلْبَٰطِلِ = باطل ކަންކަމުން / باطل ދަލީލުން. ❁ لِيُدْحِضُوا۟ بِهِ ٱلْحَقَّ = އޭގެ އެމީހުން އެއިން حقّ باطل ކޮށް حقّ ނެތިކޮށްލުމަށެވެ. ❁ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَٰتِى = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް އެމީހުން ހިފައި / ހެދިއެވެ ❁ وَمَآ أُنذِرُوا۟ = އަދި އެމީހުންނަށް إنذار ދެއްވުނު ކަންތައް / ބިރުދެއްވުނު ކަންތައް. ❁ هُزُوًا ﴿٥٦﴾ = މަލާމާތެއް ކަމުގައި / ފުރައްސާރަކުރާކަމުގައި. ❁ وَمَنْ أَظْلَمُ = އަދި އަނިޔާވެރިވާނީ ވަކިންބޮޑު ކާކުހެއްތޯ؟ ❁ مِمَّن ذُكِّرَ = ހަނދާންކޮށްދެވުނު މީހަކަށްވުރެ. بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ = އެމީހާގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކުން ❁ فَأَعْرَضَ عَنْهَا = ދެން އެމީހާ އެ އާޔަތްތަކުން ފުރަ އަރިކޮޅުދިނީއެވެ. ❁ وَنَسِىَ = އަދި ހަނދާންނެތީއެވެ ❁ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ = އޭނާގެ ދެއަތް ކުރިއަށްފޮނުވި ކަންތައްތައް. (އޭނާ ކުރި ފާފަތައް) ❁ إِنَّا جَعَلْنَا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ. ❁ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި. ❁ أَكِنَّةً = މަތިވެސްކުރު / ފޮތިގަނޑު / ބަންދުތައް. ❁ أَن يَفْقَهُوهُ = އެމީހުން އެ ދެނެގަތުމުން ހުރަސްއެޅުމަށް. ❁ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ = އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައި وَقْرًا = ބޮޑުކަން / ބިހިރުކަން. (އަޑުނީވުން.) ❁ وَإِن تَدْعُهُمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ގޮވާލައްވައިފިނަމަވެސް. (دعوة ދެއްވިނަމަވެސް) ❁ إِلَى ٱلْهُدَىٰ = ތެދުމަގަށް. ❁ فَلَن يَهْتَدُوٓا۟ إِذًا = ދެން އެހިނދު އެމީހުން ތެދުމަގު ނުލިބޭނެއެވެ. ❁ أَبَدًا ﴿٥٧﴾ = ދުވަހަކުވެސް. ❁ وَرَبُّكَ ٱلْغَفُورُ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ ފާފަފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނެވެ. ❁ ذُو ٱلرَّحْمَةِ = رحمة ގެ ވެރި. ❁ لَوْ يُؤَاخِذُهُم = އެކަލާނގެ އެމީހުން ހިފުއްވާނަމަ (عذاب ދެއްވާނަމަ) ❁ بِمَا كَسَبُوا۟ = އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ (އެމީހުންކުރި ނުބައި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން)❁ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلْعَذَابَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް عذاب އަވަސްކުރައްވާހުށީމެވެ. ❁ بَلْ لَّهُم مَّوْعِدٌ = އަދި ނަމަވެސް؟ އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަގުތެއްވެއެވެ. ❁ لَّن يَجِدُوا۟ مِن دُونِهِۦ = އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ. (އެމީހުން ނުލިބޭނެއެވެ.) ❁ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ = ސަލާމަތްވާނެތަން ރައްކާތަނެއް. ❁ وَتِلْكَ ٱلْقُرَىٰٓ = އަދި އެ ރަށްތައް (އެ ރަށްރަށުގެ މީހުން) ❁ أَهْلَكْنَٰهُمْ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ

ހަލާކުކުރީމެވެ.✿ لَمَّا ظَلَمُواْ = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވީހިނދުން. ✿ وَجَعَلْنَا = އަދި މިޤަރްޔާތަކުގެ ލައްވާފީމެވެ. ✿ لِمَهْلِكِهِم = އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވުމަށް.✿ مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ = ކަނޑައެޅި عيّن ވަގުތަކާ ވަޢުދުވެވުނު.

إجْمَالِي މާނަ

(٥٦) އަދި އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ބަޝީރުންކަމުގައްޔާއި އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާ ނަޛީރުންކަމުގައި ފިޔަވާ މިމީހުންނަށްޓަކާގެ رسول ބޭކަލުން ނުފޮނުއްވަމެވެ. (ޢަބާ: މިމީހުންނަށްޓަކާގެ رسول ބޭކަލުން ފޮނުއްވާ މިމީހުންނަށްޓަކާގެންނަށް ހިތްހަމަވާ އަޅުންނަށް قيامة ދުވަހުން ސުވަރުގޭގައި އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭ نعمة ތަކާއި ގުރިކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވުމަށާއި އަދި މިމީހުންނަށްޓަކާގެ ނިޢުމަތްތެރިވި އަޅުންނަށް قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގެ އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭ ގޯނާ عذاب ގެ ބިރުވެރި خبر ދެއްވުމަށެވެ.) އަދި ކާފިރުވެއްޖެ މީސްތަކުން باطل އަދި ބާޠިލްކަމުގެ دليل ތަކުން جدل ކުރަނީއެވެ. އެއީ حقّ ނައްތާލުމަށް ޓަކައިއެވެ. އަދި މިމީހުންނަށްޓަކާގެ އާޔަތްތަކާއި އަދި إنذار ކުރެވުނު އެއްޗެހި މަލާމާތަކަށް ހަދައިގެން ތިބީއެވެ.

- ދަންނަށެވެ! މިއާޔަތުގައިވާ ءَايَٰتِ އަކީ ބޮޑެތި ނިޝާނުތަކެވެ. ކީރިތި قرآن އާއި ދަރުމަ ވަޙީގެއްލާ وحى އެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް إنذار ދެއްވާ ނަބިއްޔާ رسول ބޭކަލުންނަށް ދެއްވި معجزة ތަކާއި ޢާދަ ފަދަ ޤައުމުތަކަށް ފޮނުއްވި ބިރުވެރި ކުށްތައް. މިފަދަ ބޮޑެތި އާޔަތްތައް މަލާމާތަކަށް ހަދައި، باطل އަދި ކުށްކުރުމުގައި ކާފިރުންގެ ހަމަ ކުރިއެވެ.

(٥٧) އަދި އެމީހެއްގެ ރަސްކަލާނގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކުން ހަނދާންކޮށްދެއްވުމުން ދެން އެ آية ތަކުން އެނބުރި އަނބުރާ ދުރަށް ދިޔަ ފަދަ އަދި އޭނާގެ އަތްދެއްތުން ކުރީގެ ނުބައިކަން ހަނދާން ނައްތާލީ މީހަކަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކީ ކާކުހެއްތޯއެވެ؟ (އެއްވެސް މީހަކު ނެތެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މަތީގައި އެމީހުން ނުވިސްނާނެ ގޮތަށް މިއާޔަތްތަކުގެ މައްޗަށް ނިވަކަ ބުރަކަށް ލައްވައިފީމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގެ މަތީގައި ބައްދަލެއް (ބުރަކަމެއް) ލައްވައިފީމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ތެދުމަގަށް ގޮވާލެއްވިޔަސް އެއްގޮތަކަށްވެސް ހަމަގޮތަކަށްވާ ގޮތަކަށް އެމީހުން ތެދުމަގެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

(٥٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއީ رحمة ގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. އަދި އެމީހުންކުރިކަމެއް ކަމަކު ފަދައިން ސަބަބުން ކަންކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުން ހިއްސާވާނެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް عذاب އަވަސްކުރައްވައިދީފާނެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް އެމީހުންނަށް (عذاب ދެއްވުމުގެ) ވަޢުދުވެވިފައި ކަނޑައެޅިގެން ވެއެވެ. (އެއީ قيامة ދުވަހެވެ.) އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުން ސަލާމަތްވާނެ ސަލާމަތްވާނެ ތަނެއް އަދި ސަލާމަތްވާނެ ތަނަކަށް އެމީހުންނަށް ނުފެނޭނެއެވެ.

(٥٩) އަދި މިޤަރްޔާތަކުގެ އެހަލާކުކުރީމު ހުރިހާ ބަޔަކަށް އަހަރެމެންގެ أهل ވެރިން އަނިޔާވެރިވީހިނދުން އަހަރެމެން ހަލާކުކުރީމެވެ. މިޤަރްޔާތަކުގެ ވަޢުދުތައް ކަނޑައެޅުއްވީމެވެ. (އެކަނޑައެޅުއްވި ވަގުތު އަހަރެމެން ހަލާކުކުރެއްވުމަށް ހޯދިއެވެ. އެކަންކަމުން މި مكّة ގެ أهل ވެރިން عبرة حاصل ކުރުމަށެވެ.)

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَـٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّى نَسِيتُ ٱلْحُوتَ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَـٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ ۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ ۚ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَـٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَـٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

ލުޣަތު

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ = އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމަށް ވިދާޅުވިހިނދުން.❁ لَآ أَبْرَحُ = އަޅުގަނޑު (އަޅުގަނޑުގެ ދަތުރު) ނުހުއްޓާނުލާނަމެވެ. ❁ حَتَّىٰٓ أَبْلُغَ = އަޅުގަނޑު ފޯރައްޖައުމަށްދާންދެން. ❁ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ = مَجْمَعَ البَحْرَيْن އަށް (ދެކަނޑު ބައްދަލުވާތަނަށް) ❁ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ = ނުވަތަ ޒަމާންތަކަކު އަޅުގަނޑު ހިނގާނުލާނަމެވެ.❁ فَلَمَّا بَلَغَا = އެދެބޭކަލުން ފޯރުއްވިހިނދުން. ❁ مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا = އެދެކަނޑު ބައްދަލުވާ جمع ވާތަނަށް. ❁ نَسِيَا حُوتَهُمَا = އެދެބޭކަލުން އެދެބޭކަލުންގެ މަސްދަމިން ހަނދުމަފުށު ނެތިއްޖެއެވެ.❁ فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ = ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ މަގުހިފައިފިއެވެ. (އެމަސް ހިނގައްޖެއެވެ.) ❁ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾ = ކަނޑުގައި ހޮޅުއަރަހައިގެން. ❁ فَلَمَّا جَاوَزَا = އެދެބޭކަލުން (ދެކަނޑު ބައްދަލުވާތަން) ފަހަނަޅައިވަޑައިގެންފުމުން ހިނދުން. ❁ قَالَ لِفَتَىٰهُ = އެކަލޭގެފާނު (يعنى: موسى عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.❁ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا = އަޅުގަޑުމެންގެ ދަންވަރުގެ ކާއެތި އަޅުގަޑުމެންނަށް ގެންނާށެވެ! ❁ لَقَدْ لَقِينَا = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަޑުމެންނަށް ލިބިއްޖެއެވެ. ❁ مِن سَفَرِنَا هَـٰذَا = އަޅުގަޑުމެންގެ މިދަތުރުގައި ❁ نَصَبًا ﴿٦٢﴾ = އުނދަގޫކަމާއި ވަރުބަލިކަން.❁ قَالَ أَرَءَيْتَ = އޭނާ (يعنى: ޚާދިމާ) ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާތީތޯ!❁ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ = އަޅުގަޑުމެން އެހިލަ ކައިރީގައި އަރާމުކުރުމަށް ތިބީ ވަގުތު.❁ فَإِنِّى نَسِيتُ ٱلْحُوتَ = ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު މަސްދަމިން ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ.❁ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ = އަދި އަޅުގަނޑު އެމަސްދަމިން ހަނދާންނައްތާ ނުލައްވައެވެ.❁ إِلَّا ٱلشَّيْطَـٰنُ = شيطان މެނުވީ. ❁ أَنْ أَذْكُرَهُۥ = އަޅުގަނޑު އެމަހުގެ ވާހަކައިން ހަނދާންކޮށްދިނުމަށް. ❁ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ = އަދި އޭނާ އޭނާގެމަގު ހިފައިފިއެވެ. (އެމަސް ދިޔައީ ހިނގައްޖެއެވެ.) ❁ فِى ٱلْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ = ކަނޑުގައި عجائب ގޮތަކަށް.❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. يعنى: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ = އަޅުގަނޑު މިއުޅުނީތަކާދަދޭ ތިބީއެވެ. (މަސްދަމިން ހަނދާންނުވީތީވެ.) ❁ فَٱرْتَدَّا عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا = ފަހަތަށް އެދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވި

(އަސަރުގެމަގުމަތީން تبع ވެގެން) ފަހަތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަނބުރާ އަލުންވެސް ހިނގަވާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.❁ قَصَصًا ﴿٦٤﴾ = އެއަސަރަށް تبع ވެގެން.❁ فَوَجَدَا عَبْدًا= ފަހެ އަޅަކު (خَضِرُ عليه السّلام) އެދެބޭކަލުންނަށް ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ.❁ مِّنْ عِبَادِنَآ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ ❁ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً = އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ދެއްވާފައިވާ.❁ مِّنْ عِندِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން.❁ وَعَلَّمْنَٰهُ = އަދި އެބޭކަލަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުގަންނަވައިދެއްވީ.❁ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން علم އެއް. (خاصّ علم އެއް.) ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٦٠) އަދި موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައިވާ ޚާދިމަށް (يُوْشَعُ بنُ نُون އަށް) ވިދާޅުވިހިނދު (ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ!) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ އާއި ހަމައަށް (ދެކަނޑު އެއްވާތަނަށް – ދެކަނޑު ގުޅޭތަނަށް) ދެވިއްޖައުމަކަށްދާންދެން ނުވަތަ އެތަކެއްއަހަރުދުވަސްވަންދެން އަހުރެމެންގެ މަގުމަތީ ހުއްޓައިނުލާ ކުރިއަށްދާހުށީމެވެ."

(٦١) ފަހެދެން އެދެ ދެބޭކަލުން އެހިސާބަށް ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން (އެބަހީ: އެދެކަނޑު ގުޅޭ ހިސާބަށް) ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން އެދެބޭކަލުން (ގެންގޮސްވާފައިވާ) މަހުގެ މަތިން އެދެބޭކަލުން ހަނދުމަފުރުވެ ނެތިއްޖެއެވެ. އަދި އެމަސް ޢަޖީބުކަމާއެކު ކަނޑުގައި މަގެއް ހަދައިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. (އެއީ ޓަނެލްއެއްގޮތަށް ހުރިފައިވާ މަގެކެވެ.)

(٦٢) ފަހެދެން އެދެ ދެބޭކަލުން އެތަން ފަހަނަޅައިދިޔައިރުން ވަޑައިގެންނެވުނުހިނދުން موسى (عليه السّلام) އެކަލޭގެފާނުގެ ޚާދިމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހުރެމެންގެ ދަންވަރުގެ ކާއެއްޗެހި ގެނޭށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންގެ މިދަތުރުގައި އަހުރެމެންނަށް އުނދަގޫވާފައި ވަރުބަލިކަން ޖެހިއްޖެއެވެ."

(٦٣) އޭނާވަނީ ދެންނެވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ނިކަން ބައްލަވާށެވެ! އަހުރެމެން އެހިލަގަނޑުގެ ކައިރީގައި އަރާމުކުރެއްވުމަށް ތިބިހިނދު އެމަހުގެމަތިން އަހުރެން ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ. އަދި އަހުރެން އެމަސްމަތިން ހަނދާންނައްތާލައިދިނީ شيطان އާކަމުގައިމެނުވީ ނޫނެވެ."

(٦٤) އެކަލޭގެފާނު يعنى: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އަހުރެން އެދެމުންއައި އެއީއެވެ." ފަހެ އެދެބޭކަލުން އެދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވިމަގުގެ އަސަރާ تبع ވެގެން އަނބުރާ رجوع ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (އެމަސް ދިރިގެން ދިޔަ ހިސާބަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.)

(٦٥) ފަހެދެން އެތަނުން އެދެބޭކަލުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ އަޅަކު ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަޅަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ން އެއަޅާއަށް رحمة އެއް (خاصّ رحمة އެއް) ދެއްވާފައިވާ އަޅެކެވެ. އަދި އެއަޅާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ (خاصّ) علم އެއް އުގަންނަވައިދެއްވީމެވެ. އެއީ (خَضِرُ عليه السّلام ކަމުގައި مفسّر ން ވިދާޅުވިއެވެ.)

قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا وَلَآ أَعْصِى لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَن شَىْءٍ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

މުފްރަދާތު

قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ = އެކަލޭގެފާނަށް موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ هَلْ أَتَّبِعُكَ = އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނާ تبع ވެދާނަމައެވެ؟ (އެއީ އަޅުގަނޑު ގޮސްދަތުރުކުރާނަމައެވެ.؟) ۞ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ = ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑަށް އުގަންނަވައިދެއްވުމުގެމައްޗަށް. ۞ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ = ތެދުމަގުގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް އުނގެނުއްވައިދެއްވާ ތަކެތިން ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު (خضِرُ عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑާއެކު ކެތްކުރަން ނުވާނެއެވެ. ۞ صَبْرًا ﴿٦٧﴾ = ކެތްތެރިވުމަށް އެއްސެނޫނުގެ ގޮތުން ۞ وَكَيْفَ تَصْبِرُ = ހަމަ ކަލޭގެފާނު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ۞ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ = އެކަލޭގެ خبر ހަމަ علم ކަލޭގެފާނަށް އިހާތަވައިގަންނަވާ ނުލެއްވި ކަމެއްގައި. قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ سَتَجِدُنِىٓ = ނިކަން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެ ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑު ކެތްތެރިއެއްކަމުގައި. ۞ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرًا = اللّه އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކެތްތެރިއަކުކަމުގައެވެ. ۞ وَلَآ أَعْصِى لَكَ = އަދި އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ ۞ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ = އަމުރެއްގައި. (އަމުރުގައްޔާއެއްސެން) ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: خَضِرُ ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ فَإِنِ ٱتَّبَعْتَنِى = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑާ تبع ވެވަޑައިގަންނަވައިފިއްޔާ. ۞ فَلَا تَسْـَٔلْنِى = ފަހެ ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑާ ސުވާލު ނުކުރައްވާށެވެ. ۞ عَن شَىْءٍ = އެއްވެސްކަމަކާ ބެހޭގޮތުން. ۞ حَتَّىٰٓ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ = އަޅުގަނޑު އެކަލޭގެ ކަލޭގެފާނަށް ކުރިޔަށް ފާހަގަކޮށްދެއްވާނދެން. ۞ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ = ހަނދާންކޮށްދިނުން بيان ކޮށްދިނުމުގެގޮތުން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٦٦) موسى عليه السّلام އެބޭކަލަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިޔަބޭފުޅާގެ حقّ ގެތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް އުނގަންނަވައިދެއްވިފައިވާ ތަކެތީގެތެރެއިން އަޅުގަނޑަށް ކަލޭގެފާނު އުނގަންނަވައިދެއްވުމުގެ މަޤްޞަދުގައި ކަލޭގެފާނާ އަޅުގަނޑު تبع ވާންވީތޯއެވެ؟ (ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުއްވާނީތޯއެވެ.؟)"

(٦٧) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަކީ އަޅުގަނޑާ އެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެން ހުންނެވުމަކަށް ކުޅަދާނަވުމެއް ނުވާނެއެވެ.

(٦٨) އެކަމެއްގެ އެއްވެސް އިނގުމެއް އަދި خبر އެއް ކަލޭގެފާނަށް އިނގިވަޑައިގެންފައި ނުވާކަމެއްގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ކެތްކުރައްވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟"

(٦٩) އެކަލޭގެފާނު يعنى: موسى (عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. "الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު ފެނިވަޑައިގަންނަވާނީ ކެތްތެރިއަކު ކަމުގައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުތަކަށް އަޅުގަނޑު ނުކިޔަމަންތެރިނުވާނަމެވެ."

(٧٠) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑާ تبع ވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ (އަޅުގަނޑާއެކު ވަޑައިގަންނަވާނަމަ) އެއްވެސްއެއްޗަކާ ގުޅޭ އަދި އެއްވެސްކަމަކާ ގުޅޭ އަޅުގަނޑު އެކަމެއް بيان ކޮށްދެއްވުމުގެކުރިން ކަލޭގެފާނާ ފަހަރެއްގެން މާނަކުރެއްކަމެއްގެ ބަސްދަށުން އެއްވެސްކަމަކާ ގުޅޭ އަޅުގަނޑާ ސުވާލު ނުކުރައްވާށެވެ!"

فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا فِي ٱلسَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقۡتَهَا لِتُغۡرِقَ أَهۡلَهَا لَقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـًٔا إِمۡرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمۡ أَقُلۡ إِنَّكَ لَن تَسۡتَطِيعَ مَعِيَ صَبۡرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذۡنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرۡهِقۡنِي مِنۡ أَمۡرِي عُسۡرًا ﴿٧٣﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمًا فَقَتَلَهُۥ قَالَ أَقَتَلۡتَ نَفۡسًا زَكِيَّةَۢ بِغَيۡرِ نَفۡسٖ لَّقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـٔٗا نُّكۡرٗا ﴿٧٤﴾

މުފުރަދާ

فَٱنطَلَقَا = ދިޔަވިއެ ދޭތި ދެބައިމީހުން (موسى عليه السّلام އާއި خَضِرُ عليه السّلام އާ) ދެބައިމީހުން (އުޅަނދެއް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا = އެދެބައިމީހުން ސަވާރުވެވަޑައިގެންފުމަށްފަހުން. ۞ فِي ٱلسَّفِينَةِ = ނަވަށް.
۞ خَرَقَهَا = އެބޯޓު ފަޅާލި يعنى: (خَضِرُ عليه السّلام) އެނަވު ފަޅުވާވަރަށް ވަޅުލައްވައިލެއްވިއެވެ.۞ قَالَ أَخَرَقۡتَهَا = އެކަލޭގެފާނު يعنى: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެނަވު ފަޅުވާވަރަށް ވަޅުލެއްވީތޯއެވެ.؟۞ لِتُغۡرِقَ أَهۡلَهَا = އެނަވުގެ أهل ވެރިން (ކަނޑުގައި) غرق ކުރުމަށްޓަކައި. ۞ لَقَدۡ جِئۡتَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު މިއައީ ގެނެސްދެއްވީ شَيۡـًٔا إِمۡرًا ﴿٧١﴾ = ބޮޑުވެގެންވާ منكراة އެއްކަމެވެ. قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: (خَضِرُ عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ.۞ أَلَمۡ أَقُلۡ = އަހުރެން ނުދަންނަވަނީތޯއެވެ؟ ۞ إِنَّكَ لَن تَسۡتَطِيعَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިނުގަނެވޭނެކަން. ۞ مَعِيَ صَبۡرًا ﴿٧٢﴾ = އަހުރެންނާއެކު ކެތްތެރިވެވަޑައި ގަންނަވާކަށް.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: (موسى عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ لَا تُؤَاخِذۡنِي = ކަލޭގެފާނު އަހުރެން ނުހިފަހައްޓަވާށެވެ. (އަހުރެންނަށް ކުށެއްކަމުގައި ނުބަލަހައްޓަވާށެވެ.) ۞ بِمَا نَسِيتُ = އަހުރެން ހަނދާންނެތިގެން ވިކަމަކާ ދޭތެރޭ. ۞ وَلَا تُرۡهِقۡنِي = އަދި ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނަށް ނުޖައްސަވާށެވެ. ۞ مِنۡ أَمۡرِي عُسۡرًا ﴿٧٣﴾ = އަހުރެންގެ ކަންތައްތަކުގައި އަހުރެންނަށް ދަތި އުނދަގޫ. ۞ فَٱنطَلَقَا = ދިޔަވިއެ ދޭތި ދެބައިމީހުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمًا = އެދެބައިމީހުން ކުޑަ ކުއްޖަކާ ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންފުމަށް ފަހުން
۞ فَقَتَلَهُۥ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (އެބަހީ: خَضِرُ ގެފާނު) އެކުއްޖާ މަރުލައްވައިލެއްވިއެވެ.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ.۞ أَقَتَلۡتَ نَفۡسًا زَكِيَّةَۢ = ކަލޭގެފާނު ހަމަ طاهر نفس އެއް މަރުލައްވައިލެއްވީތޯއެވެ؟ ۞ بِغَيۡرِ نَفۡسٖ = އެހެން نفس އަކާ ނުލައި (އެހެން نفس އެއްގެ بدل އަކާ ނުލައި) ۞
لَّقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـٔٗا نُّكۡرٗا ﴿٧٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު މިއައީ ވަރަށްބޮޑުވެގެންވާ منكراة އެއްކަމެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧١) ދެންފަހެ އެދެބޭކަލުން - އެބަހީ: موسى عليه السّلام އާ خَضِرُ عليه السّلام އާއި ދެބޭކަލުން (އުކުއުކުގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީ އެދެބޭކަލުން ނަވަކަށް އަރާވަޑައިގެންފުމަށްޓަކައެވެ. (ދޯނި އެދެބޭކަލުން ނަވަށް އަރާވަޑައިގެން ހަމަޖެހިވަޑައިގަތުމުންފަހު) خَضِرُ عليه السّلام އެނަވުގެ (ފިލައެއް ނައްޓަވާލައްވާ) ނަވު ހޫރައްޖަވާލައްވައިފިއެވެ. موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު އެނަވުގެ أهل ވެރިން غرق ކޮށްލެއްވުމަށްޓަކައި އެނަވު ހޫރައްޖަހާލެއްވީތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކުރެއްވީ ބޮޑުވެގެންވާ منكراة އެކެވެ."

(٧٢) خَضِرُ عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑާއެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެން ނުހުންނެވޭނެ ވާހަކަ އަޅުގަނޑު ނުދަންނަވަންތޯއެވެ." (އެބަހީ: ދެންނެވީމެވެ.)

(٧٣) موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އަޅުގަނޑަށް ހަނދާންނެތުނުކަމާ ގުޅި ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު ކުށެއްކުރިކަމުގައި ނުބެއްލަވާށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުގެ ކަންތައްތަކުގައި އަޅުގަނޑަށް ކަލޭގެފާނު ދަތި އުނދަގޫ ނުޖައްސަވާށެވެ."

(٧٤) ދެންފަހެ އެދެބޭކަލުން އެވަޑައިގެންނަވާމަގުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއީ އެދެބޭކަލުން ކުޑަކުއްޖަކާ ބައްދަލުވެވަޑައިގެންފުމަށްޓަކައެވެ. ދެންފަހެ خَضِرُ عليه السّلام އެކުއްޖާ މަރުއްވާލައްވައިފިއެވެ. موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއްވެސްމީހެއްގެ މަރުގެ ބަދަލުގަ ނުލައި ހަމަ طاهر نفس އެއް ކަލޭގެފާނު ތިޔަ މަރުއްވާލެއްވީތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަކުރެއްވީ ވަރަށްވެސް ބޮޑުވެގެންވާ منكراة އެކެވެ."

❁ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍۭ بَعْدَهَا فَلَا تُصَٰحِبْنِى ۖ قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّى عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَيَآ أَهْلَ قَرْيَةٍ ٱسْتَطْعَمَآ أَهْلَهَا فَأَبَوْا۟ أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُۥ ۖ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ ۚ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

ބަސްމާނަ

❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: خَضِرُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ أَلَمْ أَقُل لَّكَ = އަހުރެން ކަލޭގެފާނަށް ނުދަންނަވަންތޯއެވެ.؟ ❁ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަވެވަޑައިނުގަންނަވާނެ ވާހަކަ. ❁ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ = އަހުރެންނާއިއެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާކަށް. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: موسى عليه السّلام – ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِن سَأَلْتُكَ = އަހުރެން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކޮށްފިއްޔާ. ❁ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا = އެކަމަށްފަހު (މިފަހަރަށްފަހު) ދެން އެހެން އެއްވެސް ކަމެއްގެ ވާހަކައިން. ❁ فَلَا تُصَاحِبْنِي = ދެން ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނާއިއެކު ނުއުޅުއްވާށެވެ. ❁ قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނަށް ފުދިއްޖެއެވެ. ލިބިއްޖެއެވެ. ❁ عُذْرًا ﴿٧٦﴾ = ޢުޛުރު. ❁ فَانطَلَقَا = ދެންފަހެ އެދެ ދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَيَآ = އެދެ ދެބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވުމުން. ❁ أَهْلَ قَرْيَةٍ = ރަށެއްގެ أهل ވެރިންގާތަށް. ❁ ٱسْتَطْعَمَآ أَهْلَهَا = އެދެބޭކަލުން އެރަށުގެ أهل ވެރިންގެ ކިބައިން ކާނާއެއް އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ فَأَبَوْا = ދެންފަހެ އެމީހުން މަނާވެގެންވިއެވެ. ❁ أَن يُضَيِّفُوهُمَا = އެދެބޭކަލުންނަށް ضِيَافَة ދެއްވުމަށް. (ފުރުޞަތުނުދި އަދާނުކުރެއްވުމަށް) ❁ فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا = ދެންފަހެ އެދެބޭކަލުން އެރަށުން ފާރެއް (ބިއްދަނޑެއް) ފެނިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ❁ يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ = އެފާރުވެއްޓެން ހުރިވަގުތެވެ. ވެއްޓެންވެފައިހުރި. ❁ فَأَقَامَهُۥ = ދެން އެކަލޭގެފާނު (يعني: خَضِرُ ގެފާނު) އެފާރު ތެދުކުރައްވައި ހަދަވާ ކުރައްވައިދިނެވެ. ❁ قَالَ އެކަލޭގެފާނު (يعني: موسى عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ لَوْ شِئْتَ = ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާނަމަ. ❁ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ = އެކަމުގެމައްޗަށް ކަލޭގެފާނަށް ހަދިޔާއެއް ހިފެވުނީސްއެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: خَضِرُ عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ = މިއީ އަހުރެންނާ ކަލޭގެފާނާ ދެމެދު ވަކިވުމެވެ. ❁

سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ = އަދި ނިކަންހުރެ އަހުރެން ކަލޭގެފާނަށް تفسير ރަނގަޅާ بيان ކޮށްދެއްވާހުރީމެވެ.۞ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ = އެކަންކަމަށް ކަލޭގެފާނަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނުވުނު ކަންކަމުގެ ۞ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ = ކޮންކަމެއްކަމާއި ގުޅޭ ޙަޤީޤަތެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٧٥) خَضِرُ عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެންނާއެކު ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނުވާނެކަމަށް ކަލޭގެފާނަށް އަހުރެން ނުދަންނަވަންތޯއެވެ؟. އެބަހީ: ދަންނަވާފީމެވެ.

(٤٦) موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. މިފަހަރުންފަހު ދެން އަހުރެން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކޮށްފިއްޔާ ދެން ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނާއެކު ނުއުޅުއްވާށިއެވެ. އެހެން ހަމަކަށަވަރުން (ކަލޭގެފާނު އަހުރެންނާ ވަކިވެވަޑައިގެންނެވުމަށް) އަހުރެންގެ ފަރާތުން عُذْرُ އެއް ކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާނެތެވެ؟.

(٧٧) ދެންފަހު އެދެމީހުންދެކެން (އަލްޚަޟިރުގެ) އެވަޑައިގެންނެވީ ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެދެ އެދެމީހުން ރަށެއްގެ أهل ވެރިންގެކައިރި ހަމައަށް ވަޑައިގެންފުރައްސާރަށެވެ. އަދި އެދެމީހުން އެރަށުގެ أهلވެރިންގެ ކައިރިން ކާއެއްޗެއްސަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެދެމީހުންނަށް ކާއެއްޗެއް ދިނުމުން (މެހުމާންދާރީ ޙައްޤުކުރުން) މަނާވެގެންފިއެވެ. (ކާއެއްޗެއް ނުދެއްވިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން އެތަނުން ވަކިވެވަޑައިގެންނުވިއެވެ.) އަދި ފައްޅަން ގާތުވެދާނީ ފާރެއް އެދެމީހުން އެރަށުން ދުރުވެވަޑައިގެންނުވިއެވެ. ދެން خَضِرُ عليه السّلام އެފާރު ތެދުކުރައްވާ ރަނގަޅަށް ކޮށްދެއްވިއެވެ. موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގެންފިއްޔާ ތިޔަކަންކުރެއްވުމުގެ މަތިން އުޖޫރައެއް ހިފެވިދާނެއެވެ.

އެކަލޭގެފާނު يعنى: (خَضِر عليه السّلام) ވިދާޅުވިއެވެ. މިފަހަރު ދެން މިއީ އަހުރެންނާއި ކަލޭގެފާނާއި ދެމެދު ވަކިވާ ފަހަރެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު އެކަންކަމުގެ މައްޗަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނުވުމުން ކެތްނުވި ކުރުވުމާއިގުޅޭގޮތުން ކަންކަމުގެ خبر ނިކަންހުރެ އަހުރެން ކަލޭގެފާނަށް ތަފްސީލާ بيان ކޮށްދެއްވާހުރީމެވެ.

أَمَّا ٱلسَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَٰكِينَ يَعْمَلُونَ فِي ٱلْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا ٱلْغُلَٰمُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَآ أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَآ أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوٰةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا ٱلْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَٰمَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي ٱلْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُۥ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَٰلِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَآ أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُۥ عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

މުފްރަދާތު

أَمَّا ٱلسَّفِينَةُ = އެނައު ދޯނިއަށް. ❁ فَكَانَتْ لِمَسَٰكِينَ = އެއީ މިސްކީން ބަޔަކަށް ނިސްބަތްވެގެންވިއެވެ.

❁ يَعْمَلُونَ فِي ٱلْبَحْرِ = އެމީހުން ކަނޑުގައި މަސައްކަތްކުރެއެވެ. (އެބަހީ: މީހުން ދޯވައިގެން ކުލިއަށް ދަތުރުކުރެއެވެ) ❁

فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا = އަހުރެން قصد ކުރީ އެނައު عَيْبُ ކޮށްލާށެވެ. ❁ وَكَانَ وَرَآءَهُم مَّلِكٌ = އަދި

އެމީހުންގެ ފަހަތުގައިވިއެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުން އެދާން ގަސްތުކުރާ ތިމާގައި) ރަސްކަލެއް. ވިއެވެ. ❁ يَأْخُذُ كُلَّ

سَفِينَةٍ = (ހުރިހާ ރަނގަޅު) ކޮންމެ ދޯންޏެއް އޭނާ އަތުލައިގަނެއެވެ. ❁ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ = ޒޯރިގަނޑުން.

❁ وَأَمَّا ٱلْغُلَٰمُ = އަދި އެކުޑަކުއްޖާ ދޮންނަމެވެ. ❁ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ = ވަނީ އޭނާގެ މައިންބަފައިން ދެމީ

مؤمن ނަސްތުގައިވިއެވެ. ❁ فَخَشِينَآ أَن يُرْهِقَهُمَا = ދެންތިމަން އެކުއްޖާ ބޮޑުވެގެން އެދެމަފިރިން އެކުއްޖާ

އިޖުތިހާދަކަށް ގެންދިއުމަށް ބިރުގަނެއްވީމެވެ. طُغْيَٰنًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ = ނުކިޔަމަންތެރިކަމާއި

ކާފިރުކަން. ❁ فَأَرَدْنَآ = ފަހެ އަހުރެމެން އެދުނީ. ❁ أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا = އެދެމަފިރިންގެ ربّ އެދެމަފިރިންނަށް

ބަދަލުކޮށްދެއްވުމެވެ. ❁ خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوٰةً = އެކުއްޖާއަށްވުރެ ދީނުގެ ގޮތުން ރަނގަޅު طاهر ކަމުގައި

ވުރެ ރަނގަޅު ކުއްޖަކު. ❁ وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ = އަދި (އެދެމަފިރިންނަށް) رَحْمُ އާއި ގާތްވާ ކުއްޖަކު. ❁

وَأَمَّا ٱلْجِدَارُ = އަދި އެފާރު ދޮންނަމެވެ. ❁ فَكَانَ لِغُلَٰمَيْنِ يَتِيمَيْنِ = ވީ يتيم ދެކުދިންނަށްވާ

ފާރެއްކަމުގައި ވިއެވެ. ❁ فِي ٱلْمَدِينَةِ = ރަށުގައި. ❁ وَكَانَ تَحْتَهُۥ = އަދި އެފާރުގެ

ދަށުގައިވިއެވެ. ❁ كَنزٌ لَّهُمَا = އެދެކުދިންނަށްވާ خزانة އެއް. ❁ وَكَانَ أَبُوهُمَا صَٰلِحًا = އަދި އެދެކުދިންގެ

ބައްޕައަކީ صالح މީހެއްކަމުގައި ވިއެވެ. ❁ فَأَرَادَ رَبُّكَ = ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އިރާދަކުރެއްވިއެވެ. ❁ أَن

يَبْلُغَآ أَشُدَّهُمَا = އެދެކުދިން (بالغ ވެ) ގަދަފަދަކަމަށް ފުރިހަމަވުމެވެ. ❁ وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا = އަދި

އެދެކުދިން އެދެކުދިންގެ خزانة ނެރުމަށެވެ.۞ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ = އެއީ ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްގޮތުން. ۞ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي = އަދި އަހުރެންގެ އަމިއްލަ رَأيُ އާއި ވިސްނުމަކުން އަހުރެން އެކަންކަންކުރިކަމުގައި ނޫނެވެ.۞ ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ = އެއީ تفسير އެވެ. بيان އެވެ. ۞ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ = އެކަންކަމަށް ކަލޭގެފާނަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގެންނުވުނު ކަންކަމުގެ.۞ صَبْرًا (٨٢) = ކެތްތެރިވުމުގެގޮތުން./ ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٨) އެނަވު ދަންނަވައެވެ. އެނަވު އެއީ ނިކަމެތި މިސްކީނުބަޔަކުގެ އެއްޗެކެވެ. އެމީހުން ކުއްޔަށް މީހުން އުޅުއްވަނީ ކަނޑުގައި ދަތުރުކުރަނީއެވެ. ދެންފަހެ އަހުރެން قصد ކުރީ އެނަވު އައިބު ކުރުމަށެވެ. އެއީ އެމީހުން އެތަރިމަތުގައި (އަނިޔާވެރި) ރަސްކަލަކުވެއެވެ. އެރަސްގެފާނު ރަނގަޅު ސަލާމަތް އަތުލައި ނަގާ ކަމަށް ނަގައެވެ. غَصْبُ ނަ އަތުލައިގަނެއެވެ. (އެހެންވީ އަހުރެން އައިބު ކުރީމެވެ. ބަދުވެރިވުން އަހުރެން އައިބުކަމަށް އަނބުރާފައިވާތީ ރަސްގެފާނުގެ އަތުން ސަލާމަތްވީކަމުގައެވެ.)

(٨٠) އަދި އެކުޑަކުއްޖާ ދަންނަވައެވެ. އެކުއްޖާގެ މައިންބަފައިންނަކީ ދެ مؤمن ންކަމުގައިވިއެވެ. (އަދި އެކުއްޖާއަކީ ނުބައި ނުލާހާ ކުއްޖަކުކަމުގައިވިއެވެ. އަދި އެއްކިބާރުވެރިކަމުގައިވިސް އެއީ ކާފިރުވާނެ ކުއްޖެއްކަމުގައެވެ.) ދެންފަހެ އެކުއްޖާ ބޮޑުވެގެން އެކުއްޖާގެ މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިކަމާއި ކާފިރުކަން ޖެއްސައިފާނެކަމަށް އަހުރެން ބިރުގަތީއެވެ. (އެހެންވީ އެކުއްޖާ މެރީއެވެ.)

(٨١) އަދި އަހުރެން އެދުނީ އެކުއްޖާގެ ބަދަލުގައި ދީންވެރިކަމާއި طاهر ކަމާއި އަދި رَحم އާއި އޯގާތެރިކަމުގެގޮތުން މާހެޔޮ ރަނގަޅު ދަރިއަކު ދެއްވުމަށެވެ.

(٨٢) އަދި އެފާރު ދަންނަވައެވެ. އެއީ އެރަށުގައިވާ يتيم ދެކުދިންގެ ފާރެއްކަމުގައިވިއެވެ. އަދި އެފާރުގެ ދަށުގައި އެދެކުދިންނަށްވާ خزانة އެއްވެއެވެ. އަދި އެދެކުދިންގެ ބައްޕައަކީ صالح މީހަކުކަމުގައިވިއެވެ. ދެންފަހެ ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ އެދިވަޑައިގެންނެވީ އެދެކުދިން ބޮޑުވެ تصرّف ފުރިހަމަކޮށް އެދެކުދިންނަށް އެދެކުދިންގެ خزانة ނެރުމަށެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رحمة އެއްގޮތުންނެވެ. އަދި އަހުރެން އެކަންކަން ކުރީ އަހުރެންގެ އަމިއްލަ رأى އާއި ވިސްނުމަކަށްނޫނެވެ. (އެންގެވުމެއްގެމަތިންނެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް އެކަންކަމުގެމައްޗަށް ކެތްތެރި ވެވަޑައިގެންނުވާ ކަންކަމުގެ تفسير އަކީ އަދި ބަޔާނަކީ އެއީއެވެ.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾

މުފްރަދާ

وَيَسْـَٔلُونَكَ = (ތި رسول الله އަށް.) ތަރި އުޅުނު يعنى: مشرك ން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލުކުރެއެވެ.۞ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ = ذُوالْقَرْنَيْنِ ގެއި ބޮޑުރަސްގެފާނު - (އެއި ކާފަރު) ۞ قُلْ = (ތި رسول الله އަށް.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم = ނިކަންޏެއް މިޔަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެން ކިޔައިދޭހުށީމެވެ. ۞ مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ = އެކަލޭގެފާނުގެ ޛިކުރު - يعنى: (خبر). ۞ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން މިޔަންކަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ހަމަޖެހޭ ވަށައިދެއްވީމެވެ. ۞ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި. ۞ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ = އަދި މިޔަންކަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނަށް ކޮންމެ އެއްޗަކަށްވެސް (ކޮންމެކަމަކަށްވެސް) ދެއްވީމެވެ. ۞ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ = علم އެއް / އެކަމެއް ވުމަށްޓަކައި. ۞ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ = ދެން ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސަބަބަކަށް تبع ވެވަޑައިގަންނަވައިފިއެވެ. (މަގަކަށް تبع ވެވަޑައިގަތުމުން ވަޑައިގަންނަވައިފިއެވެ.) ۞ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ = އެކަލޭގެފާނު ވާރެއްޖެހުމަށް ވަޑައިގަތީމާ ދެން ވަޑައިގަންނަވާނުދެން. ۞ مَغْرِبَ ٱلشَّمْسِ = އިރުއޮއްސޭތަނަށް (އެބަހީ: އިރުއޮއްސޭފަރާތުން ބިމުގެ ނިމުމަކަށް) ދެން / ވީރާނަ ބިމެއް ކަނޑުގެ ސިފަ ފެނުނީއެވެ.) ۞ وَجَدَهَا تَغْرُبُ = އަދި އެ އިރުއޮއްސޭތަން އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަތީ (އެއީ ބޮޑުކަނޑެއްގައި ފެންކަޅުކަމަށް. (ابن كثير)) ۞ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ = ކަޅުކޮޅިއެއް ފެންގަނޑެއް ކަމަށް (ގަދަހޫނު ފެންގަނޑެއް ކަމަށް (زُبْدَةُ التّفسير)) ۞ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا = އެތަނުން އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވައިފިއެވެ. ۞ قُلْنَا يَٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ = މިޔަންކަސްކަލާނގެ وحى ކުރެއްވީމެވެ. ތި ذوالقرنين އެވެ.۞ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ = އެކަށޭގެ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމެވެ. (އެއީ كافر ބަޔަކުވެ.) ۞ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ = އަދި އެކަށޭގެ އެމީހުންނާމެދު ކަލޭގެފާނު ރަނގަޅަށް ކަންތައްކުރެއްވުމެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުން ހިފެހެއްޓަވާތާވާ އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދީ دعوة ދެއްވާ ގޮތްކުރެއްވުމެވެ.) ۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ۞ أَمَّا مَن ظَلَمَ = އަނިޔާވެރިވެއްޖެ މީހާ (شرك ކުރި ތެދުމަގުން ބޭރުވި) ތިރިކުރެއްވީއެވެ. ۞ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُۥ = ފަހެ ނިކަންޏެއް އަހުރެން އެމީހަކަށް عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ.۞ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ = ދެން އޭނާ އޭނާގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ރުޖޫޢުކުރެވޭނެއެވެ. ۞ فَيُعَذِّبُهُۥ = ދެން އެކަލާނގެ އެމީހަކަށް عذاب ދެއްވާހުށީމެވެ. ۞ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ = ވަރަށް ބޮޑު ވޭންދެނިވި عذاب އެއް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٣) (އޭ رسول الله އެވެ.) އެމީހުން – (يعنى: يهودى ންބުނެގެން مشرك ން ބުނެއެވެ.) ذُوْالْقَرْنَيْنِ ގާއި ބެހޭގޮތުން ކަލޭގެފާނާއި ސުވާލުކުރާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ނިކަންހުރެބަ ކަލޭމެންނަށް އަހުރެން އެކަލޭގެފާނުންގެ خبر (وحى ގެ ذريعة އިން) ކިޔައިދޭހުށީމެވެ.

• ދަންނައެވެ. ذُوْالْقَرْنَيْنِ އަކީ ކޮން ބޭކަލެއްކަމާމެދު تفسير علم ވެރިންގެ ތޮއްޖެހުމާއި تاريخ ތޮއްޖެހުމުގައި إختلاف ހުރެއެވެ. މޮޅަށް ދެންނެވިގެންވަނީ ހަމަ الله އެވެ. أبوجعفر الطبرى ގެ تفسير ގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެއީ رُوم ކަރައިގެ ޒުވާނެކެވެ. އަދި ހަމަ އެތޮޅުގައި وَهب بن مُنَبّة ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވޭ އެއީ ملائكة ބޭކަލެއްކަމަށެވެ. އަދި زبدة التّفسير ގައިވޭ އެއާއި الإسْكَنْدَر بن فيليبوس ކަމަށެވެ. އަދި މިޢުލޫމާތު ވަރަށްގިނަ ތޮއްޖެހުން ހިމާޔަތިލައެވެ. ކޮންމެހެކަމަކު އެއީ الله އަށްބޭކަލަކަށް ވަރަށްގިނަ وَسِيْلة ތަކެއް ދެއްވާފައިވާ ބޭކަލެކެވެ. އެ ވާޤިޢާތަކުގެ ބޭނުމައި އެކަލޭގެފާނު ވަރަށްގިނަ ކަންތައްތައް ކުރެއްވިކަމުގައި قرآن ގައި މިވަނީ الله ހަރުދަންނަން އަންގަވާފައެވެ. އެގޮތަށް ހަރުދަމަން إيمان ވާންޖެހޭނެއެވެ. واللّه أعلم .

(٨٤) (اللّه وحى ކުރެއްވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން މިމަންޒަލުކާރާގެ އެކަލޭގެފާނަށް ބިމުގައި تَمْكِيْنُ ކޮށް ދެއްވީމެވެ. އެބަހީ: ކަންތައްތައް ކުރެއްވުމުގެ ހަމަޖެއްސެވުމާއިދެއްވީމެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއްގެ علم އާއި އެކަންކުރުމަށްވާގެ މިމަންޒަލުކާރާގެ އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވީމެވެ.

(٨٥) - (٨٦) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެ علم އާއި وسيلة ތަކާއި تبع ވެވަޑައިގެން ދަތުރުފުޅުކުރައްވާ އިރުއޮއްސޭ ހިސާބަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (އެތަން تفسير ކުރެއްވި ބައެއްބޭކަލުން ވިދާޅުވަނީ އެއީ مغرب ފަރާތުގެ بَرُّ ނިމުނުތަން ވަޑައިގެންނެވިކަމަށެވެ. ދެން ކަނޑުމަތީގައި އޮތީ ކަނޑެވެ. އެއީ مُحِيْطُ الهَادِى އެވެ. ޖުގުރާފިޔާ އިލްމަށެވެ.) އަދި ކަޅުކަދި ފެންގަނޑެއްކަން އިރު އޮއްސޭތަން އެކަލޭގެފާނަށް ފެނުނުކަމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. (އެއީ ބަލާބެލުމަކަށް ފެންނަގޮތްކަމުގައި تفسير علم ވެރިންކުރެ ބައެއްބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. واللّه أعلم) އަދި އެތަނުން އެކަލޭގެފާނު ބައެއްމީހުން ދުށުއްވައިގެންނެވިއެވެ. (އެއީ ކާފިރުބައެއްކަމުގައިވިއެވެ.) (اللّه وحى ކުރެއްވިއެވެ. މިމަންޒަލުކާރާގެ އަންގަވާލީމެވެ.) އޭ ذُوْالْقَرْنَيْنِ އެވެ. އެހެންނަމަ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް عذاب ދެއްވުމެވެ. (އެބަހީ: އެމީހުން الله ގެ އެއްކައުވަންތަކަން قبول ނުކޮށް އަދި ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންނުވެއްޖެއްޔާ އެމީހުން މެރުމެވެ.) އެހެންނަމަ އެމީހުން ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ރަނގަޅުގޮތަކަށް ހިފެއްޓުމެވެ. دعوة ދެއްވާށެވެ!

(٨٧) އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ޒާލިމުވެރިވެއްޖެމީހާ – އެބަހީ: شرْكُ ކުރީ ދެމިހުރުއްޖެމީހާ – ދަންނައެވެ. ފަހެ ނިކަންހުރެ އެމީހަކަށް ހަމަކަށަ عذاب ދައްކާހުށީމެވެ. ދެން ހުރިހާ ބަޔަކާ ދެން އެމީހަކު އެމީހަކުގެ ربّ ގެ حضرة އަށް ރުޖޫޢަވާނެއެވެ. ދެން އެކަލާނގެ އެމީހަކަށް ގަދަފަދަ ބޮޑު عذاب (قيامة ދުވަހުން) ދެއްވާހުށްޓެވެ.

وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا فَلَهُۥ جَزَآءً ٱلْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُۥ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ ٱلسَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا۟ يَـٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰٓ أَن تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

މުފްރަދާތު

وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ = އަދި إيمان ވެއްޖެހީމާ ތަންނަނަށެވެ. ۞ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا = އަދި އުޅުނީ صالح عمل ކޮށި.۞

فَلَهُۥ جَزَآءً ٱلْحُسْنَىٰ = ވާނީ އެމީހަކަށް جزاء އެއްގޮތުގައި "اَلْحُسْنَى" (ސުވަރުގެ) ހެޔޮ ހެއްޔެވެ.۞

وَسَنَقُولُ لَهُۥ = އަދި އެމީހަކަށް ނިކަންހުރެ އަހުރެން ބުނާނަމެވެ. ۞ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ = އަހުރެމެންގެ

ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ފަސޭހަކަމެއް. (اللّٰه އަށް ކުރެވޭނެ ފަދަ تعليم އެމީހަކަށް ދެވޭނެއެވެ.) ۞ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

= ދެން އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މަގެއް تبع ވެވަޑައިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ

ٱلشَّمْسِ = އިރުއަރާތަނަށް ވަޑައިގެންފުރުމަށް ވަޑައިގެންނެވީމަ ۞ وَجَدَهَا تَطْلُعُ = އެކަލޭގެފާނު

އެ ދެކެވިއެވެ. އިރުއަރާތަން ދުށެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ عَلَىٰ قَوْمٍ = ބައެއްމީހުންގެމައްޗަށް. ۞ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم =

އެމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނުލައްވަމެވެ. ۞ مِّن دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ = އެ އިރުގެ ކުރިމަތީގައި އެއްވެސް

ނިވާއެއް. ۞ كَذَٰلِكَ = އެފަދައިން.۞ وَقَدْ أَحَطْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ

ދެނެވޮޑިގެންވަމެވެ. ۞ بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ = އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައިވާ علم އާއި އަދި ތަޖުރިބާ. ۞

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ = ދެން އަނެއްކާވެސް އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މަގުގައި تبع ވެވަޑައިގެން

ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ ٱلسَّدَّيْنِ = ދެ ހުރަހުގެ ދެމެދަށް (ދެފަރުބަދައިގެ ދެމެދަށް)

ވަޑައިގެންނެވުމުން. ۞ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا = އަދި އެދެފަރުބަދައިގެ ކުރިމަތީގައި އެކަލޭގެފާނު ބައެއް

ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ۞ لَّا يَكَادُونَ = އެމީހުން ގާތްވެގެން ނުވެއެވެ. ۞ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ =

ބަހެއްވިސްނުމަށް / (މީހުން ދައްކާބަސް އެނގުމަށް) ۞ قَالُوا۟ يَـٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ = އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ

ذُوْالْقَرْنَيْنِ އެވެ.۞ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ = ހަމަކަށަވަރުން يَأْجُوجُ مَأْجُوج މީހުންނަކީ. ۞ مُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ

= އެމީހުންނަކީ ބިމުގައި ފަސާދަކުރާ ބައެކެވެ. ❁ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا = ހަދުރުވުން ކަލޭގެފާނަށް ޓެކުހެއް ކަނޑައަޅަންތޯއެވެ. ❁ عَلَىٰٓ أَن تَجْعَلَ = ކަލޭގެފާނު ހެއްދެވިދެއްވުމަށް / ހައްދަވައިދެއްވުމަށް ❁ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ = އަޅުގަނޑުމެންނާ އެމީހުންނާއިދެމެދު ފާރެއް / ސިފަލެއް / ބަންދެއް.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٨٨) އަދި އީމާންވެގެން صالح عمل ކުރިމީހާ ދަންނަވައެވެ. ފަހެ، އޭނާއަށް ރަނގަޅު جزاء ހުއްޓެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ފަސޭހަ ކުރެވޭގޮތަށް އަމުރުން عمل ކުރާނަމެވެ. އެއީ الله އާއި ކުއްތަންވެވޭފަދަ عمل ކުރުވުން ފަހިކުރެވޭގޮތަށް މަގުފަހިކޮށް معاملة ކުރާނަމެވެ.

(٨٩) ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ މަގާއި تبع ވެވަޑައިގެން (އަރުންވުރެ ކުރިއަށް) ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

(٩٠) އެއީ އިރުއަރާތަނާއި ހަމައަށް ވަޑައިގެންފުމުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދުށެވަޑައިގެންނެވީ ބައެއްމީހުންގެމައްޗަށް އެ އިރުއަރާތީއެވެ. އެމީހުންނާއި އިރާއިދެމެދު އެއްވެސް ހިމާޔަތް ނެތެވެ. (ބޯފަތި އެމީހުން އެއްގަމަކީ ފުރަބައިގަނޑެއް އަދި ބިނާއެއް ނުހުރެއެވެ. އިރުއަރާ ފަރާތުގައި ވަންނަނަވާގައި އެމީހުންނަކީ ހަރުހަރުދަނާ ތަކެއް ކުރެއްވި ނުވަތަ ގަސްގަހަށް ގަސްބަނޑުގައިވެއެވެ.)

(٩١) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައިވާ علم އާއި تجربة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (زبدة التفسير) ނުވަތަ އިރުއަރާތަނުގައިވާ އެންމެހައި ތަކެތި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެތަނުގައިވާ އެތަނުގައި خلق ތަކުންވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ. = تفسير الطبرى =

(٩٢) ދެން އަލުންވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ މަގާއި تبع ވެވަޑައިގެން (ސަފަރުދަތުރުގައި ހިނގަވައިގެން) ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

(٩٣) އެއީ ދެފަރުބަދައިގެ ދެމެދަށް ވަޑައިގެންފުމުންނެވެ. އެތަނުން އެކަލޭގެފާނު ބައެއްމީހުން ދުށެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. މީހުން ދައްކާބަސް فَهْمُ ކުރުމަށް ވިސްނައިގަތުމަށް އެމީހުން ގާތްވެސް ނުވެއެވެ.

(٩٤) އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. ޔާ ذوالقَرْنَيْنِ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يَأْجُوجُ وَمَأْجُوج ގެ މީހުންނަކީ ބިމުގައި ފަސާދަކުރާ ބައެކެވެ. ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް އަޅުގަނޑުމެން ދީގެން (ޓެކުހެއް) ނަންގަވާށެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެންނާއި އެބައިމީހުންނާއިދެމެދު ކަލޭގެފާނު ފާރެއް ހައްދަވައިދެއްވުމުގެ މައްޗަށެވެ.

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾ ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ ٱلصَّدَفَيْنِ قَالَ ٱنفُخُوا۟ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارًا قَالَ ءَاتُونِىٓ أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا ٱسْطَٰعُوٓا۟ أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ لَهُۥ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّى ۖ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُۥ دَكَّآءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّا ﴿٩٨﴾

ލުޣަތު

قَالَ = ޛުލްޤަރްނައިން ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ = އަހުރެންނަށް އަހުރެންގެ ربّ ދެއްވާފައިވާ ބާރާއި ވެރިކަމާއި ސާމާނު (ކަލޭމެންގެ ޢުޖޫރަށްވުރެ) މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ❁ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ = ފަހެ ކަލޭމެން ބާރުގެގޮތުން (މަސައްކަތްތެރިންނާއި މީހުންގެން) އަހުރެންނަށް އެހީވާށެވެ. ❁ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ = ކަލޭމެންނާއި އަދި އެމީހުންނާދެމެދު އަހުރެން ލައިދޭހުށީމެވެ. ❁ رَدْمًا ﴿٩٥﴾ = ހުރަހެއް. ❁ ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلْحَدِيدِ = ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ދަގަނޑުގެ ބުރިބުރިވަޅު ގެނަސްދޭށެވެ. / ދަގަނޑު ގެނަސްދޭށެވެ. ❁ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ = ހަމަހަމަވެއްޖެއިރުން ތަންތަން. ❁ بَيْنَ ٱلصَّدَفَيْنِ = ދެފަރުބަދައިގެދޭތެރެ. ❁ قَالَ ٱنفُخُوا۟ = އަދި ޛުލްޤަރްނައިން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން ފުމެލާށެވެ. (އަލިފާން ރޮކުރާށެވެ.) ❁ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارًا = އުނދުނާ ދަގަނޑެއް އަލިފާނަކަށްވާންދެން / ވިރިގެންދެން. ❁ قَالَ ءَاتُونِىٓ = ޛުލްޤަރްނައިން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ގެންނާށެވެ. ❁ أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭގެމައްޗަށް ވިރިފައިހުރި (ނުވަތަ ދަގަނޑު ނުވަތަ ތިމަރަ) ތޭއްސަނަމެވެ. ❁ فَمَا ٱسْطَٰعُوٓا۟ أَن يَظْهَرُوهُ = ދެންފަހެ އެމީހުންނަށް އެފާރުގެމަތިން އަރަން ކުޅެދުނެއް ނުވިއެވެ. ❁ وَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ لَهُۥ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ = އަދި އޭގައި ވަޅެއްކަނޑާލުމަށް (ތޮވައްޖަހައިލުމަށް) ވެސް އެމީހުންނަށް ކުޅެދުނެއް ނުވިއެވެ. ❁ قَالَ = ޛުލްޤަރްނައިން – يعنى: ذُوا الْقَرْنَيْنِ – ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّى = މިއީ އަހުރެންގެ ربّ ގެ حضرة ންވާ رَحْمَة އެކެވެ. ❁ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّى = ފަހެ މިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ وعد ފުރި އަތުވެއްޖެއްޔާ (އެބަހީ: އެމީހުން ނުކުތުމުގެ وقت އައިސްޖެހިއްޖެއްޔާ.) ❁ جَعَلَهُۥ دَكَّآءَ = ބިމާ ހަމަހަމަވެގެންވާ ތަނެއްކަމުގައި އެކަލާނގެ އެތަން ލައްވާނެއެވެ. ❁ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى = އަދި އަހުރެންގެ ربّ ގެ وعد ފުރިވިއެވެ. ❁ حَقًّا ﴿٩٨﴾ = حقّ ވެގެންވާއެއްޗެއްކަމުގައި. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٩٥) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނަށް އަހުރެންގެ ربّ ދެއްވާފައިވާ ބާރާއި ސަލްޠަނަތު (ކަލޭމެންގެ ދުނިޔާއި
ބޮޑުކަންވުރެ) މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. ކަލޭމެން ބާރުގެ ގޮތުން އެބަހީ: މަސައްކަތް ހިންގާނުމުގެ ޒުވާނުން އަހުރެންނަށް
އެހީވެދޭށެވެ. ބޭނުންވަނީ މަސައްކަތް ހިންގާނުމުންނެވެ. އޭރުން ކަލޭމެންނާއި އެމީހުންނާއި ދެމެދު އަހުރެން
ހުރަހެއް - (ރަދުމް) ހަދައިދޭނަމެވެ.

(٩٦) ކަލޭމެން އަހުރެންގެގާތަށް ދަގަނޑު ބުރިބުރި (ދަގަނޑުގެ ބައިވަރުބަޔަށް) ގެންނާށެވެ. އެއީ ދެފަރުބަދައިގެ
ދޭތެރި ހަމަވާންދެންނެވެ. (ދެން އެމީހުން އެކަންތައް އެގޮތަށް ކުރީމާ ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން ކަލޭމެން އެތަނަށް
އަލިފާންޖަހައި ރުކާން ފުމެލާށެވެ. އެއީ އެހުރިހާ ދަގަނޑު އަލިފާނަށްވާންދެންނެވެ. ވިރުންދެންނެވެ. ދެން ވިރުނީމާ
ކަލޭމެން އަހުރެންގެގާތަށް ތަނބާ ގެންނާށެވެ. އަހުރެން ތަނބާ އެތަނަށް އޮއްސާލާނަމެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު
އެމީހުންގެ އެހީއާއިއެކު ވަރުގަދަ ބޯފާރެއް ހެއްދެވިއެވެ. އެމީހުންވެސް އެފާރުގެ އަސަރުކުރިކަމެވެ. والله أعلم)

• ދަންނައެވެ. މިއާޔަތްތަކުގައި بيان ވެގެންވާ يأجوج ومأجوج މީހުންގެ ވާހަކައާއި އަދި އެމީހުން
އެކަހެރިކުރުމަށްޓަކައި ذوالقرنين ބިނާކުރެއްވި ފާރުގެ ވާހަކަ تفسير ކުތުބުތަކާއި تاريخ ކުތުބުތަކުގައި އެބަ
عبارة ން ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އެއީ ދިގު ރިވާޔަތްތަކެކެވެ. އެވާހަކަތައް އަދި އެހެން فرصة އެއްގައި بيان ކުރުމަށް
ބަހައްޓަމެވެ. ކޮންމެއަކަސް މި يأجوج ومأجوج މީހުން އަދި قيامة قائم ވުމުގެ ކުރީގައި ދުނިޔެއަށް އަންނާނެ ވާހަކައާއި
އެއީ عمر ދިގު އަދި މީހުން ގިނަ ބައެއްކަމާއި އެމީހުންނަކީ ދިނަރާވެރިގެ އެއްޗެއް ކައިބޮއިގަތާ ބައެއްކަމާއި
މިވާހަކަތައްވެސް އެތަފްސީރުތަކުގައި بيان ވެގެންވެއެވެ. މިއާޔަތްތަކުގައި އެވަނީ އޭގެ إشارة ކޮށްފައެވެ. والله أعلم .

(٩٧) (ذُوا الْقَرْنَيْنِ އެފާރުހަދައިފާ ނިންމެވީމާ ދެން يأجوج ومأجوج ގެ މީހުންނަށް އެއްގޮތަކަށްވެސް މިސްކަރުކޮށްގެންވެސް
އަރާކަން ކުޅެދުނެއް ނުވެއެވެ. އެގޮތަށް الله تعالى وحى ކުރައްވާފައި މިވަނީއެވެ.) އެމީހުންނަށް އެފާރުގައި ވަޅުކަން
އަޅާކަން ކުޅެދުނެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެފާރު ފުނޑުފުނޑުކޮށްލަން ކުޅެދުނަސް ނުވެއެވެ.

(٩٨) (އެކަލޭގެފާނު) ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ رحمة އެކެވެ. ދެންފަހެ އެބައިމީހުން ނުކުތުމުގެ
ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ وعد ފުރާއި أمر ފުރުގޭ ވަގުތު އައުމުން އެކަލާނގެ އެފާރު ހަމަހަމަކޮށް ބިމާ
ހަމަހަމަކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އަހުރެންގެ ربّ ގެ وعد ފުދު އެއީ حقّ ވެގެންވާ އެއްޗެއްކަމުގައި ވިއެވެ. (އެބަހީ: يقين
ންވެސް އެކަން ވާނެއެވެ. އެދުވަހުން އެފާރު ހަލާކުވެގެން ނިކުންނާނީ قيامة ވުމުގެ ގާތްކޮށެވެ. އެއީ دَجَّالُ ގެފަހުންނެވެ.
تفسير ކުތުބުތަކުގައި އެގޮތަށް އެބަފެނެއެވެ. والله أعلم)

✿ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَجَمَعْنَٰهُمْ جَمْعًا (٩٩) وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَٰفِرِينَ عَرْضًا (١٠٠) ٱلَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَآءٍ عَن ذِكْرِى وَكَانُوا۟ لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا (١٠١) أَفَحَسِبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَن يَتَّخِذُوا۟ عِبَادِى مِن دُونِىٓ أَوْلِيَآءَ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَٰفِرِينَ نُزُلًا (١٠٢) قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِٱلْأَخْسَرِينَ أَعْمَٰلًا (١٠٣)

މުފްރަދާ

✿ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭގެ އެއްބަޔަކު އެދުވަހު ދޫކުރައްވާ ހުރީމެވެ. ✿ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ = އަނެއްބަޔަކުގެ ތެރެއަށް ވަދެ މައްސުނިވާގޮތަށް. ✿ وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ = އަދި ސޫރުގައި ފުމެލެވިއްޖެއެވެ. (އެބަހީ: ދެވަނަ ފުމެލުމެވެ.) ✿ فَجَمَعْنَٰهُمْ جَمْعًا (٩٩) = ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ އެންމެން (حساب ބެއްލެވުމަށް) ޖަމާކުރައްވާ ހުރީމެވެ. ✿ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ = އަދި އެދުވަހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ހުށަހަޅުއްވާހުރީމެވެ. ✿ لِّلْكَٰفِرِينَ عَرْضًا (١٠٠) = ކާފަރުންނަށްޓަކައި ކަނޑައެޅިގެން ހުށަހެޅުމަކުން. ✿ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ. ✿ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَآءٍ = އެމީހުންގެ ލޮލުގައި ނިވައިވެގެންވާ ފަރުދާއެވެ. ✿ عَن ذِكْرِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރުން ذِكر ކުރުމުން. (حقّ އާއި ބަލައިގަތުމާ قبول ކުރުމުން.) ✿ وَكَانُوا = އަދި އެމީހުންވީއެވެ. ✿ لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا (١٠١) = (حقّ دليل އަޑު) އަޑުއަހަން ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާ ކަމުގައި. ✿ أَفَحَسِبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا = ފަހެ ކާފިރުވީ މީހުން ހީކުރިއްޔާއެވެ.؟ (ހީކުރީހެއްޔެވެ؟.) ✿ أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِى = ތިމަންރަސްކަލާނގެ (صالح) އަޅުންގެ ތެރެއިން / إختيار ކުރުމަށް. ✿ مِن دُونِىٓ أَوْلِيَآءَ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި ولىّ ންނަކަމުގައި / إله ންނަކަމުގައި. ✿ إِنَّآ أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ތައްޔާރުކުރެއްވީމެވެ. ✿ لِلْكَٰفِرِينَ نُزُلًا (١٠٢) = ކާފަރުންނަށްޓަކައި މެހެމާންދާރީގެ ގޮތުގައި. ✿ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ✿ هَلْ نُنَبِّئُكُم = ތިމަންނާމެން ކަލޭމެންނަށް ދަންނަވާދޭންތޯ خبر ދޭންތޯއެވެ؟. ✿ بِٱلْأَخْسَرِينَ أَعْمَٰلًا (١٠٣) = عمل ގައި އެންމެ ގެއްލުން ބޮޑުވީ މީހުންގެ. ✿

إجْمَالِي މާނަ

(٩٩) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުވަހުން (يأجوج ومأجوج) ގެ މީހުން އެކަކު ތޫފާނެއްގެގޮތަށް ނުކުންނަ ދުވަހުން ނުވަތަ/ قيامة ދުވަހުން) އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ މައްސޫނިވެ އެކުވާފަތަން އެމީހުން ދޫކޮށްލައްވާނެވެ. ޖިންނިންނާއި އިންސާނުންނެވެސް އެކުވެ އެއްތަނަކަށްވާނެއެވެ. އަދި (قيامة ދުވަހުން) ޞޫރުގައި ފުންމާލާފުޅުވެއްޖެއްޔާ ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ އެންމެންވެސް އެއްތަނަކަށް ޖަމާކުރައްވާނެވެ.

(١٠٠) އަދި އެ قيامة ދުވަހުން ކާފަރުންނަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ހުށަހަޅުއްވާނެވެ. ހާމަކުރައްވާ ފެނުކުރައްވާނެވެ.

(١٠١) އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ (ހިތުގެ) ލޮލަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكْرُ ކުރުމާއި حقّ ބަސް قبول ކުރުމުން މެދުން ނިވައިވެ އަނދިރިވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއްވެސް حقّ ބަހެއް އަދި دليل އަހުމަށް ކުޅަދާނަވެގެންނުވާ ބަޔަކުކަމުގައި އެމީހުންވިއެވެ.

(١٠٢) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ صالح އަޅުން (ملائكة ބޭކަލުންނާ عيسى عليه السّلام ފަދަ صالح އަޅުން) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފިޔަވައި އެމީހުންގެ وَلِيُّ ންކަމުގައި ހިފައި إختيار ކުރުމަށް ކާފަރުންގެ މީހުން ހިތަކަށްއެރީހެއްޔެވެ؟. (އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެންނުވާނެއެވެ. އެބޭކަލުންނަކީ އެކާފަރުންގެ عداوة ތެރިންނެވެ.) އަދި ކާފަރުންނަށް މީސްތަކުން قيامة ދުވަހުން ފަހަރެއްބިޑި މެހެމާންދާރީއަކަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަރަކަ ތައްޔާރުކޮށްފީމުއެވެ.

(١٠٣) (އޭ رسول الله އެވެ.) عمل ގައި އެންމެ ގެއްލުންބޮޑުވެގެންވާ ބަޔެއްގެ خبر ކަލޭމެންނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެއްވަންތޯއެވެ؟. މިހެން ވިދާޅުވާށެވެ.

ٱلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهِۦ فَحَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا۟ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَـٰتِى وَرُسُلِى هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّـٰتُ ٱلْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

މުފްރަދާތު

ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ. ۞ ضَلَّ سَعْيُهُمْ = އެމީހުންގެ عمل ތަކެއް ގެއްލިހަލާކުވެ ދިޔުންނެވެ. (ބާތިލުވެގެންދި عمل ކުރިމީހުންނެވެ.) ۞ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا = ދުނިޔޭގެ حياة ގައި. ۞ وَهُمْ يَحْسَبُونَ = އަދި އެމީހުން ހީކުރާ حال.۞ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެކުރާ عمل ރަނގަޅުކަމުގައި. أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ = އެމީހުން އެއީ ކާފިރުވި މީސްތަކުންނެވެ.۞ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِمْ = އެމީހުންގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކަށް (حجّة ތަކާއި دليل ތަކަށް) ۞ وَلِقَآئِهِۦ = އަދި އެކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވުމާއިމެދުކުފުރުވީއެވެ. فَحَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ (ހުރިހާ) عمل ތަކެއް باطل ވެގެންދިޔައެވެ. ۞ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ = އަދި މިވެރިރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ބަރުދަނެއްނުލައްވާނެވެ. ۞ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ = قيامة ދުވަހުން. ۞ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ = އެއްވެސް ވަޒަނެއް. (އެއްވެސް ބަރުދަނެއް) ۞ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ = އެމީހުންގެ އެކަމުގެ جزاء އަކީ ނަރަކައެވެ.۞ بِمَا كَفَرُوا۟ = އެމީހުން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުން. ۞ وَٱتَّخَذُوٓا۟ ءَايَـٰتِى وَرُسُلِى = އަދި މިވެރިރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި މިވެރިރަސްކަލާނގެ رسول ންނާއިމެދު އެމީހުންގެ (އާޔަތްތަކާއި رسول ންނާއިމެދު އެމީހުން عمل ކުރީ) ۞ هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ = މަލާމާތް އަދި ފުރައްސާރަކުރުމުގެގޮތުން.۞ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވި މީސްތަކުން. ۞ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ = އަދި އެމީހުން صالح عمل ކުރި. كَانَتْ لَهُمْ = އެމީހުންނަށް ވިއެވެ.۞ جَنَّـٰتُ ٱلْفِرْدَوْسِ = فِرْدَوْس ނަމުގެ ބޮޑު ސުވަރުގެ. نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ = އެމީހުން ފައިބައިގަތުމަށް ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ތަނެއްގައި. (ގެސްޓް ހައުސްއެއްގެ ގޮތުން) ۞ خَـٰلِدِينَ فِيهَا = އެމީހުން އަބަދު ދެމިތިބޭގޮތުގައި. ۞ لَا يَبْغُونَ عَنْهَا = އެމީހުން އެތަނުން ބަދަލުވުމެއް ނުއެދޭނެއެވެ. ۞ حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ = އެހެން އެއްވެސް ތަނަކަށް ބަދަލުވުމަކަށް. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٤) އެމީހުންނަކީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައި އެއްވެސް ތެދުމަގެއްނެތި މަގުފުރެދުގައި عمل ކުރި މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ހިތަކީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އެކުރަނީ ހަމަ ރަނގަޅުކަންތައްކަމަށެވެ.

(١٠٥) އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ربّ ގެ އާޔަތްތަކަށާއި އަދި އެކަލާނގެއާއި ބައްދަލުވުންކަމަށާއި އެބަހީ: آخرة ދުވަސް އިންކާރުކުރުމުން ކާފިރުވެގެންވާ މީހުންނެވެ. ދެންފަހެ އެމީހުން ކުރި އެންމެހައި ހެޔޮ عمل باطل ވެގެންވެއެވެ. އަދި قيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ހެޔޮ عمل ގެ އެއްވެސް ثواب އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަރުދަނުކުރައްވާނުވާނެވެ.

(١٠٦) އެމީހުން އެގޮތަށް ކަންތައްކުރުމުން އެމީހުންގެ جزاء އަކީ ނަރަކައެވެ. އެއީ އެމީހުން ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ން އެއީ މަލާމާތްކުރުމަށް ފުރައްސާރަކުރުމަށް އެއްޗެއްކަމަށް އެމީހުން ހަދައިގަތުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(١٠٧) ހަމަކަށަވަރުން إيمان ވެގެން صالح عمل ކުރިމީހުން (ދަންނަވާށެވެ.) އެމީހުން قيامة ދުވަހުން ފައިބައިމިތް ވެރިމާން ޖަންނަތް (ގެސްޓް ހައުސް އަކީ) فردوس އެވިއްލުން ސޫރަތުގެކަމުގައިވީއެވެ. (فردوس ގެ މާނައަކީ ބަގީގެ މާނައަށް ބަލާއިރު ގަސްތަކުގެ ގިނަކަމެއް ގަހުގެތިރިން ގަސްތަކެވެ. މައިގަނޑު އެއްކޮޅަކަށް ހުންނާނީ މާބޮސްކަތުރެވެ. އެއީ رُومى ބަހުން ބަގީޗާއެވެ. زيدة التفسير = فردوس އެއީ ސުވަރުގޭގެ ދަރަޖަތަކުން އެންމެ މަތީ ދަރަޖައެވެ. އެއީ ސުވަރުގޭގެ މެދުތެރޭގައިވާ ތަނެކެވެ. رحمن ވަންތަ الله ގެ عرش ހުންނާނީ އެތާގެ މަތީގައެވެ. ސުވަރުގޭގެ އާރުތައް ފެށިގެން އަންނަނީ އެތަނުންނެވެ. = طبرى =)

(١٠٨) ދެންފަހެ މިސުވަރުގޭގައިވާ މީހުން އެތާ ދެމިތިބޭނެއެވެ. އެމީހުން އެތަނުން އެހެންތަނަކަށް ދާކަށް ނޭދޭނެއެވެ.

قُل لَّوْ كَانَ ٱلْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَٰتِ رَبِّى لَنَفِدَ ٱلْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَٰتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِۦ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾

މުފްރަދާތު

قُل = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!.❁ لَّوْ كَانَ ٱلْبَحْرُ مِدَادًا = ކަނޑު ދެލި ދެލިކަމުގައިވިޔަސްވެސް. ❁ لِّكَلِمَٰتِ رَبِّى = މިވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ كلمة ތަކަށް (ކަލިމަތް ލިޔުމަށް) ❁ لَنَفِدَ ٱلْبَحْرُ = ހަމަކަނޑުވެދާނެ ކަނޑު ހުސްވެފައިވާނެއެވެ. ❁ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَٰتُ رَبِّى = މިވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ގެ ކަލިމަތް ހުސްވުމުގެ ކުރިން. ❁ وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِۦ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ = އަދި އެކަނޑާ އެއްވަރު އެހެން ކަނޑެއް ގެނައުން ވިޔަސް މިފަދަ އިތުރު ގެނައިކަމުގައި ވިޔަސްވެސް.❁ قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. ❁ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ = މިވަނީ ކަލޭގެފާނު ވާހަކަފުޅުގައި ކަލޭމެންފަދަ آدم ގެދަރިއަކުކަމުގައެވެ. ❁ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ = މިވަނީ ތިމަންނަށް وحي އިއްވޭ. ❁ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ إله އަކީ. ❁ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ = ހަމަ އެކެއް إله އެވެ. ❁ فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ = ފަހެ އުންމީދުކުރާކަމުގައިވާމީހާ / ބިރުވެތި ވާމީހާ ❁ لِقَآءَ رَبِّهِۦ = އޭނާގެ ربّ އާއި ބައްދަލުވުމަށް. ❁ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا = ފަހެ އޭނާ صالح عمل ތަށް ކުރާށެވެ!. ❁ وَلَا يُشْرِكْ = އަދި އޭނާ ބައިވެރިނުކުރާށެވެ!. / شريك ނުކުރާށެވެ!. ❁ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ = އޭނާގެ ربّ ގެ އަޅުކަމުގައި. (އޭނާގެ ربّ އަށް ކުރާ އަޅުކަމުގައި) ❁ أَحَدًا ﴿١١٠﴾ = އެއްވެސް އެއްޗެއްވެސް. އެއްވެސް މީހަކުވެސް.❁

إجْمَالِي މާނަ

(١٠٩) (އޭ رسول الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނުންގެ ربّ ގެ كلمة ތަކުގެ ލިޔުމަށް ދެއްތެއްކަމުގައި ކަނޑުވެފައި އަދި އެކަނޑުފަދަ އަދި އިތުރަށް ގެނައަސް އަދުރެއްގެ ربّ ގެ كلمة ތަކުގެނިން ހުސްވެދާނެއެވެ އެކަނޑުތަކުގެ ދިޔަވެސްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ. (كلمة ތަކެއް އެގޮތަށްވާނެއެވެ.)

(١١٠) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ކަލޭމެންފަދަ ކަލޭގެފާނެކެވެ. آدم ގެދަރިއަކުކަމުގައެވެ. (އެކަމަކު) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وحي ދެއްވައެވެ. (އެ وحي ގައިވެއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ إله ވަނީ ކަލޭގެ އެކަކު إله އަކުކަމުގައެވެ. ފަހެ އެއީހެ އެއީހެކުގެ ربّ އާއި ބައްދަލުވުމަށް އެދޭނަމަ ހެޔޮ އަމަލެއް ކުރާހުށިކަމެވެ. ފަހެ އެއީހެ صالح عمل ކުރާހިތަވާށެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ربّ ގެ އަޅުކަމުގައި އެއްވެސް ربّ އަށްކުރާ އަޅުކަމުގައި ހަމައެކަކުވެސް، އެކަށައެޅުމެއް ބައިވެރިނުކުރާށެވެ. އެކަލާނގެއަށް شريك ނުކުރާށެވެ!

• ތަންބީހެވެ. صالح عمل އަކީ: އެ عمل އެއްގައި ދިން شرط އެއް ފުރިހަމަވެގެންވާ عمل އެވެ. އެއީ (١) الله އަށް إخلاص ތެރިކަމާއިއެކު އެއްވެސް شِرْك އެއް ބައިވެރިވެގެންނުވާ عمل އަށްވުން. (٢) رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ سنّة ގައިވާގޮތަށް އުނިއިތުރު ނުކޮށް އެ عمل އެއް ކުރުން. (٣) އެ عمل އަކީ مسلم އަކުކުރި عمل އަށްވުން މިއެވެ. މިތިން شرط ނުހަމަ شرط އެއް އުނިވެއްޖެނަމަ އެ عمل އަކީ صالح عمل އެއްނޫނެވެ.